

GEOGRAFIA KLUCZEM DO FUNKCJONOWANIA W NOWOCZESNYM ŚWIECIE

MAGDALENA ANNA
JANKUN

Program nauczania geografii dla szkoły podstawowej

opracowany w ramach projektu

„Tworzenie programów nauczania oraz scenariuszy lekcji i zajęć wchodzących w skład zestawów narzędzi edukacyjnych wspierających proces kształcenia ogólnego w zakresie kompetencji kluczowych uczniów niezbędnych do poruszania się na rynku pracy”

dofinansowanego ze środków Funduszy Europejskich w ramach
Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój, 2.10 Wysoka jakość systemu oświaty

WARSZAWA 2019

Redakcja merytoryczna – Elżbieta Miterka
Recenzja merytoryczna – Alicja Węsierska-Kwiecień
Agnieszka Stanuszkiewicz
dr Beata Rola
Agnieszka Ratajczak-Mucharska

Redakcja językowa i korekta – Editio

Projekt graficzny i projekt okładki – Editio

Skład i redakcja techniczna – Editio

Warszawa 2019
Ośrodek Rozwoju Edukacji
Aleje Ujazdowskie 28
00-478 Warszawa
www.ore.edu.pl

Publikacja jest rozpowszechniana na zasadach wolnej licencji Creative Commons – Użycie niekomercyjne 4.0 Polska (CC-BY-NC).
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.pl>

SPIS TREŚCI

1. Wstęp	5
2. Szczegółowe cele edukacyjne – kształcenia, wychowania i postaw	7
3. Organizacja warunków i sposobów realizacji kształcenia	11
4. Proponowane tematy lekcji, cele sformułowane w języku ucznia, treści nauczania, opis zakładanych osiągnięć ucznia (kryteria sukcesu) oraz proponowane rozwiązania metodyczne do działu	19
5. Metody, techniki i formy pracy	57
6. Ocenianie osiągnięć uczniów	59
7. Nowatorski charakter programu	62
8. Ewaluacja programu	65
Bibliografia	67

1. WSTĘP

Program nauczania geografii „Geografia kluczem do funkcjonowania w nowoczesnym świecie” jest opracowany dla II etapu edukacyjnego, ośmioklasowej szkoły podstawowej. Program stwarza możliwości wyposażania uczniów w umiejętności potrzebne do funkcjonowania na rynku pracy i dostosowania się do zmian w otaczającym świecie. Kształtuje u młodych ludzi kreatywność, twórczość, umiejętność korzystania z nowoczesnych technologii w duchu koncepcji uczenia się przez całe życie (*lifelong learning*). Uczy dialogu, otwartości na drugiego człowieka, rozumiejącego jego potrzeby, niezależnie od narodowości, wyznania, rasy czy poglądów. Stwarza szansę otwierania się na nowe wyzwania stawiane gospodarce światowej, które generują wobec nich coraz większe oczekiwania. Uwrażliwia na czynienie dobra dla całego świata przyrody.

Istotnym elementem programu jest odwołanie się do naukowej koncepcji konstruktywizmu, której korzeni doszukać się można w genetycznej epistemologii J. Piageta (*Epistemologia genetyczna*, PWN, Warszawa 1997) oraz w konstruktywizmie społecznym L.S. Wygotskiego (*Myślenie i mowa*, PWN, Warszawa 1978). Jednym z założeń konstruktywizmu jest spojrzenie na ucznia jak na badacza, czyli nauczanie ukierunkowane na indywidualizację, samodzielność i autorealizację ucznia, który powinien być aktywny i umieć podejmować różnorodne działania w budowaniu własnej wiedzy i w rozumieniu otaczającego świata. Natomiast rolą nauczyciela w takim układzie jest inspirowanie i akceptowanie autonomii uczniów oraz ich inicjatywy w uczeniu się, organizowanie rozmaitych sytuacji dydaktycznych i stwarzanie warunków sprzyjających konstruowaniu w umysłach uczniów ważnych pojęć i schematów, które staną się fundamentem ich wiedzy. Zadaniem nauczyciela jest również stwarzanie właściwego klimatu, budowanie dobrych relacji uczeń – nauczyciel, motywowanie uczących się do działania, eksperymentowania w drodze do osiągnięcia celu oraz rezygnowania z gotowych rozwiązań.

Program „Geografia kluczem do funkcjonowania w nowoczesnym świecie” ukazuje filozofię kształcenia geograficznego, zgodnie z Zaleceniami Rady Unii Europejskiej z dnia 22 maja 2018 roku w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie. W programie zamieszczone zostały sposoby kształtowania kompetencji u uczniów, w oparciu o metody nauczania sprzyjające kooperacji, kreatywności, komunikacji i eksperymentalnemu nabywaniu umiejętności. Dzięki temu uczniowie będą przygotowywani do funkcjonowania w społeczeństwie bazującym na wiedzy, umiejętnościach i wykształcą postawy cenne na globalizującym się rynku pracy.

Program „Geografia kluczem do funkcjonowania w nowoczesnym świecie” jest poprawny pod względem merytorycznym, dydaktycznym i wychowawczym. Nie zawiera żadnych ograniczeń, barier w kontekście wdrożenia go do praktyki szkolnej

i jest dostosowany do pracy z uczniami ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Zawiera elementy obecnych trendów i rozwiązań metodycznych. Napisany został w oparciu o zapisy: Konstytucji RP, ustawy Prawo Oświatowe, obowiązującej podstawy programowej, obowiązujących rozporządzeń MEN z uwzględnieniem celów kształcenia, wychowania i postaw. Zawarte w nim treści nauczania nie naruszają przepisów ratyfikowanych przez Polskę w Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, Konwencji o ochronie praw dziecka oraz przestrzegania równego statusu dziewcząt i chłopców, kobiet i mężczyzn.

2. SZCZEGÓŁOWE CELE EDUKACYJNE – KSZTAŁCENIA, WYCHOWANIA I POSTAW

Celem programu jest wspomaganie pracy nauczyciela w celu osiągnięcia przez uczniów celów ogólnych i szczegółowych zawartych w Podstawie programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej (Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, opublikowane w Dzienniku Ustaw 24 lutego 2017 r., poz. 356). Program stwarza możliwości realizacji tematyki geograficznej w sposób praktyczny, nastawiony na samodzielność w dochodzeniu do wiedzy. Sytuuje ucznia przede wszystkim na pozycji badacza, propaguje metody aktywizujące, kładzie nacisk na pracę zespołową, eliminuje werbalne, encyklopedyczne przyswajanie wiedzy. Głównym celem jest poznanie i zrozumienie zjawisk oraz procesów zachodzących w środowisku geograficznym. Oprócz tego: zdobycie wiedzy o warunkach przyrodniczych, w których żyje i gospodaruje człowiek, o wzajemnych relacjach, jakie zachodzą między przyrodą, człowiekiem i gospodarką, orientowanie się w przestrzeni geograficznej, kształtowanie całościowego odbioru otaczającej ucznia rzeczywistości, zrozumienie procesów zachodzących w środowisku lokalnym, regionalnym i globalnym, prowadzenie obserwacji bezpośrednich i pośrednich oraz umiejętność czerpania wiedzy z różnych źródeł informacji, a także nabywanie wiedzy i umiejętności dzięki różnorodnym formom dydaktycznym, np.: zajęcia terenowe, lekcje „pod chmurką”, eksperymenty geograficzne itp. Pomocne w osiągnięciu tych celów są działania uczniów takie jak: obserwacje i pomiary obiektów geograficznych oraz zjawisk przyrodniczych, wykonywanie schematów, szkiców, wykresów, diagramów na podstawie obserwacji i pomiarów. Praca z różnymi zasobami, takimi jak: atlas geograficzny, rocznik statystyczny, literatura popularnonaukowa, podręcznik do nauczania geografii, czy też z zasobami internetu. Odczytywanie, analiza i interpretacja map tematycznych, wykresów, diagramów, fotografii. Wykonywanie i analiza zestawień porządkujących i klasyfikujących informacje geograficzne. Prezentowanie wyników analiz geograficznych w oparciu o różne metody, wysuwanie wniosków. Czytanie map topograficznych, turystycznych, planu miasta. Badanie pomiarów odległości na mapie i w terenie. Tworzenie eksperymentu geograficznego w pracowni geograficznej oraz na zajęciach „pod chmurką”. Poszukiwanie, selekcjonowanie, przetwarzanie informacji oraz prezentacja danych na forum klasy.

Program „Geografia kluczem do funkcjonowania w nowoczesnym świecie” opiera się na celach kształcenia – wymaganiach ogólnych zapisanych w podstawie programowej dla II etapu edukacyjnego.

I. Wiedza geograficzna

1. Opanowanie podstawowego słownictwa geograficznego w celu opisywania oraz wyjaśniania występujących w środowisku geograficznym zjawisk i zachodzących w nim procesów. 2. Poznanie wybranych krajobrazów Polski i świata, ich głównych cech, składników. 3. Poznanie najważniejszych cech środowiska geograficznego Polski, własnego regionu oraz najbliższego otoczenia – „małej ojczyzny”, a także wybranych krajów i regionów Europy oraz świata. 4. Poznanie zróżnicowanych form działalności człowieka w środowisku, ich uwarunkowań i konsekwencji oraz dostrzeganie potrzeby racjonalnego gospodarowania zasobami przyrody. 5. Rozumienie zróżnicowania przyrodniczego, społeczno-gospodarczego i kulturowego świata. 6. Identyfikowanie współzależności między elementami środowiska przyrodniczego i społeczno-gospodarczego oraz związków i zależności w środowisku geograficznym w skali lokalnej, regionalnej i globalnej. 7. Określanie prawidłowości w zakresie przestrzennego zróżnicowania warunków środowiska przyrodniczego oraz życia i różnych form działalności człowieka. 8. Integrowanie wiedzy przyrodniczej z wiedzą społeczno-ekonomiczną i humanistyczną.

II. Umiejętności i stosowanie wiedzy w praktyce

1. Prowadzenie obserwacji i pomiarów w terenie, analizowanie pozyskanych danych i formułowanie wniosków na ich podstawie. 2. Korzystanie z planów, map, fotografii, rysunków, wykresów, diagramów, danych statystycznych, tekstów źródłowych oraz technologii informacyjno-komunikacyjnych w celu zdobywania, przetwarzania i prezentowania informacji geograficznych. 3. Interpretowanie map różnej treści. 4. Określanie związków i zależności między poszczególnymi elementami środowiska przyrodniczego, społeczno-gospodarczego i kulturowego, formułowanie twierdzenia o prawidłowościach, dokonywanie uogólnień. 5. Ocenianie zjawisk i procesów społeczno-kulturowych oraz gospodarczych zachodzących w Polsce i w różnych regionach świata. 6. Stawianie pytań, formułowanie hipotez oraz proponowanie rozwiązań problemów dotyczących środowiska geograficznego. 7. Podejmowanie nowych wyzwań oraz racjonalnych działań prośrodowiskowych i społecznych. 8. Rozwijanie umiejętności percepcji przestrzeni i wyobraźni przestrzennej. 9. Podejmowanie konstruktywnej współpracy i rozwijanie umiejętności komunikowania się z innymi. 10. Wykorzystywanie zdobytej wiedzy i umiejętności geograficznych w życiu codziennym.

III. Kształtowanie postaw

1. Rozpoznawanie swoich predyspozycji i talentów oraz rozwijanie pasji i zainteresowań geograficznych. 2. Łączenie racjonalności naukowej z refleksją nad pięknem i harmonią świata przyrody oraz dziedzictwem kulturowym ludzkości. 3. Przyjmowanie postawy szacunku do środowiska przyrodniczego i kulturowego oraz rozumienie potrzeby racjonalnego nim gospodarowania. 4. Rozwijanie w sobie poczucia tożsamości oraz wykazywanie postawy patriotycznej, wspólnotowej i obywatelskiej. 5. Kształtowanie poczucia dumy z piękną ojczystej przyrody i dorobku narodu (różnych obiektów dziedzictwa przyrodniczego, kulturowych, turystycznych oraz sukcesów polskich przedsiębiorstw na arenie międzynarodowej). 6. Kształtowanie pozytywnych – emocjonalnych i duchowych – więzi z najbliższym otoczeniem, krajem ojczystym, a także z całą planetą Ziemią. 7. Rozwijanie zdolności percepcji najbliższego otoczenia i miejsca rozumianego jako „oswojona” najbliższa przestrzeń. 8. Rozwijanie postawy współodpowiedzialności za stan środowiska geograficznego, kształtowanie ładu przestrzennego oraz przyszły rozwój społeczno-kulturowy i gospodarczy „małej ojczyzny”, własnego regionu i Polski. 9. Przełamywanie stereotypów i kształtowanie postawy szacunku, zrozumienia, akceptacji i poszanowania innych kultur przy jednoczesnym zachowaniu poczucia wartości dziedzictwa kulturowego własnego narodu i własnej tożsamości.

Szczegółowe cele kształcenia:

Kształtowanie w uczniach przekonania, że podstawą współczesnych nauk przyrodniczych, w tym geografii, jest umiejętne stosowanie wiedzy w praktyce, w życiu codziennym; korzystanie z nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych w celu przetwarzania i prezentowania informacji; orientowanie się w przestrzeni geograficznej – całościowy odbiór otaczającej ucznia rzeczywistości; wyjaśnienie podstawowych pojęć i praw, które ułatwiają zrozumienie procesów zachodzących w środowisku: lokalnym, regionalnym, globalnym; przedstawianie i interpretacja tematyki geograficznej za pomocą różnych form przekazu, np. fotografii krajobrazu, zdjęć satelitarnych i lotniczych, wykresu, opisu, modelu, technik multimedialnych; prowadzenie obserwacji bezpośrednich i pośrednich krajobrazu, jego składników, procesów i zjawisk geograficznych; korzystanie z map, planów, fotografii, schematów, rysunków; posługiwanie się rocznikiem statystycznym i innymi tekstami źródłowymi; wykonywanie odkrywki geologicznej, profilu glebowego; przewidywanie następstw w czasie i przestrzeni wynikających z naruszenia równowagi w środowisku przyrodniczym; rozwijanie aktywności poznawczej uczniów dzięki wykorzystaniu różnych środków dydaktycznych i źródeł wiedzy; rozwijanie swobody wypowiedzenia się poprzez stosowanie różnorodnych metod aktywizujących; angażowanie uczniów w projekt edukacyjny; kształtowanie umiejętności skutecznego komunikowania się i współpracy w grupie; rozwijanie zainteresowania geografiami jako nauką przydatną

w życiu, a przez to wpływające na planowanie rozwoju ucznia i jego kreatywności oraz motywowanie do stawiania sobie coraz wyższych celów.

Cele wychowania i modelowanie postaw:

Dbanie o stan środowiska przyrodniczego we własnym regionie, podejmowanie działań na rzecz ochrony środowiska w najbliższym otoczeniu. Docenianie roli przyrody w życiu człowieka i uwrażliwianie na jej piękno. Wyrabianie poczucia tożsamości narodowej, regionalnej i lokalnej. Kształtowanie postaw patriotycznych, szacunku i dumy z bycia Polakiem. Ugruntowanie świadomości własnej wartości i znaczenia korzeni kulturowych oraz tożsamości terytorialnej. Uświadamianie konieczności poszanowania i rozumienia innych narodów, systemu wartości i sposobów życia. Wyrabianie szacunku do pracy własnej oraz pracy innych. Budowanie dobrej współpracy w zespole. Rozwiązywanie problemów oraz umiejętność poszukiwania kompromisów. Prezentowanie i uzasadnianie własnego stanowiska.

3. ORGANIZACJA WARUNKÓW I SPOSOBÓW REALIZACJI KSZTAŁCENIA

Dobrze zagospodarowany **gabinet geograficzny** ma duże znaczenie w organizacji pracy uczniów. Odpowiednie ustawienie ławek ma wpływ na relacje panujące między dziećmi, czyli również na efektywność procesu uczenia się. Ławki ustawione w sposób tradycyjny utrudniają dzieciom kontakt. W szkołach dalej dominuje model pruski ustawienia stolików, w którym to nauczyciel był źródłem wiedzy, zatem klasy były tak urządzone, by wszyscy uczniowie mogli go dobrze widzieć i słyszeć. W dzisiejszej szkole nauczyciel pełni rolę inną niż kiedyś. Jest doradcą, kreatorem zajęć. Moja propozycja jest taka, by ustawić ławki w sali w taki sposób, by tworzyły dwa rzędy, na przykład pod oknem i pod ścianą. W takim układzie dzieci będą siedziały naprzeciwko siebie. Dzięki temu będą mogły się ze sobą komunikować, współpracować, uczyć się od siebie i sobie pomagać. Natomiast nauczyciel będzie mógł stosować różnorodne metody aktywizujące na lekcji i różne formy pracy. Proponuję też pamiętać o ciekawym kąciku nauczyciela, który będzie zawierał odniesienia do przedmiotu. Na przykład stojący na biurku duży model Ziemi. Za biurkiem, czyli za plecami nauczyciela, zawieszona mapa, znajdująca się na wysokości wzroku dzieci. Uczniowie, kierując wzrok w stronę na przykład siedzącego nauczyciela, często będą zatrzymywać go na mapie, co może przyczynić się do lepszej orientacji w przestrzeni geograficznej. Jeśli miejsce to zajmuje sprzęt ICT, to proponowałabym przyklejenie fototapety z motywem mapy w wolnej przestrzeni na ścianie klasy. Przy urządzeniu gabinetu geograficznego można pomyśleć o montażu Układu Słonecznego na suficie lub nad biurkiem nauczyciela.

Zajęcia „pod chmurką”. Na terenie przyszkolnym można zaadaptować miejsce, które będzie wyposażone w specjalne stanowiska do pracy. Może być ono w ogródku szkolnym, w którym będą ławy i stoły, po to, by uczniowie mogli aktywnie uczestniczyć w zajęciach, mając do tego odpowiednie warunki. Warto wzbogacić to miejsce stacją meteorologiczną do prowadzenia zajęć na temat pogody i klimatu. Ciekawym pomysłem, a jednocześnie atrakcją i narzędziem wspomagającym pracę, byłoby stworzenie na powierzchni ziemi modelu dorzecza Wisły od źródła do ujścia czy „piaskownicy” z różnymi rodzajami skał i z modelami skamieniałości przewodnich. Organizowanie zajęć w innych realiach niż sale lekcyjne, w bezpośrednim kontakcie z przyrodą, cieszy się bardzo dużym zainteresowaniem i zaangażowaniem ze strony uczniów. Tereny w pobliżu są szkołą ciekawym miejscem do organizowania zajęć w odniesieniu do eksperymentu geograficznego, obserwacji, realizacji tematyki wieloobszarowej łączącej treści ponadprzedmiotowe. Taka idea uczenia się geografii propagowana była między innymi przez Wuttkego, który wychodził z założenia, że „geografia bada krajobraz żywy, nieustannie zmienny, przekształcający się – prawdziwy” (Wuttke, 1957: 5). W nauczaniu geografii preferował różnorodne ćwiczenia

i zajęcia terenowe. Podkreślał wielkie znaczenie metody laboratoryjnej i dyskusyjnej. Uczniowskie notatki dotyczące obserwacji terenowych, prowadzonych doświadczeń, analiz i wniosków mogą stanowić swego rodzaju sposób uczenia się geografii bez podręcznika. Inny ceniony dydaktyk geografii, Jan Winklewski, twierdził, że jest możliwe nauczanie podstaw geografii z wykorzystaniem geograficznych naukowych metod badawczych podczas eksploracji terenowych, kiedy uczniowie tworzą własne notatki z przeprowadzanych doświadczeń. Wymaga to jednak zupełnie innego, pełniejszego zaangażowania nauczyciela, kreatywności, oderwania się od schematów nauczania i bardzo głębokiej wiedzy, która pozwoli ukierunkować i zrozumieć uczniowskie eksplorowanie otoczenia. Według Winklewskiego „szkoła, która ogranicza nauczanie podstaw geografii wyłącznie do podręcznika, odbiera uczniom wiele okazji do głębokich przeżyć zarówno intelektualnych, jak i emocjonalnych, którym towarzyszy zapal i radość z odkrywania faktów oraz praw, a nierzadko także twórcza inicjatywa i zdumiewająca pomysłowość” (Winklewski, 1988: 13).

Jak zorganizować zajęcia „pod chmurką”? Z pewnością należy uczniów przygotować do takiej formy zajęć na lekcji poprzedzającej. Wprowadzić regulamin pracy na zajęciach terenowych, omówić organizację lekcji, ustalić miejsca spotkania, na przykład ogródek przyszkolny, by nie tracić czasu na niepotrzebne czynności, omówić działania, których będą się podejmować uczniowie, i dokonać podziału na grupy. Zadaniem nauczyciela jest opracowanie kart pracy dla uczniów do lekcji „pod chmurką”, przygotowanie pomocy dydaktycznych, które będą pomocne w osiągnięciu celu. Proponuję w takich zajęciach położyć nacisk na korelację międzyprzedmiotową.

Propozycje tematów zajęć „pod chmurką”:

Klasa V: Co „mówi” nam plan naszej okolicy?; Tworzymy plan ogródka szkolnego; Jak interpretować mapę turystyczną naszego miejsca zamieszkania?; Jak obliczyć wysokość względną pagórka? – zajęcia terenowe poza obszarem szkoły; Krajobraz naszej okolicy; Tworzymy własne modele skamieniałości – eksperyment; Koryto rzeki od źródła do ujścia – eksperyment.

Klasa VI: Pomiary wysokości Słońca w różnych porach dnia i roku – eksperyment; Ruch obrotowy Ziemi; Zmiany w oświetleniu Ziemi w pierwszych dniach astronomicznych pór roku; Wyznaczenie w terenie współrzędnych geograficznych za pomocą mapy i GPS-u.

Klasa VII: Odkrywka geologiczna – eksperyment; Profil glebowy – eksperyment; Gleby w naszej okolicy; Stacja meteo; Formy ochrony przyrody w moim regionie; Dziedzictwo przyrodnicze; Źródła odnawialne i nieodnawialne w moim regionie – eksperyment; Środowisko przyrodnicze najbliższego regionu; Skąły występujące w moim regionie – eksperyment; Walory przyrodnicze i kulturowe mojego regionu; Projektujemy trasę wycieczki krajoznawczej po własnym regionie; Projektujemy działania służące zachowaniu walorów środowiska geograficznego.

Klasa VIII: Co jest przyczyną trzęsieni ziemi? – eksperyment; Zjawiska wulkaniczne – eksperyment; Projektujemy sposoby zapobiegania tragicznym skutkom trzęsień ziemi i tsunami.

Propozycje tematów można rozszerzyć, realizując różnorodne zagadnienia w odniesieniu do treści z podstawy programowej lub rozszerzające w zależności od potrzeb i zainteresowań uczniów. Mechanizmy, które nauczyciel wprowadzi do swojego systemu pracy, do których będzie miał przekonanie, będą z pewnością wzbudzały także pozytywne reakcje uczniów.

Kolejną propozycją autorki programu jest ujęcie w siatce godzin dwóch połączonych lekcji geografii w klasie VII. Jest to istotne z punktu widzenia organizacji zajęć terenowych, lekcji na terenie ogródka szkolnego czy pracy metodą eksperymentu w laboratorium geograficznym, na który został położony nacisk w związku z potrzebą rozwijania pasji geograficznych, przyjmowania postawy odpowiedzialności za stan środowiska oraz kształtowania poczucia dumy z dziedzictwa przyrodniczego i dorobku kulturowego.

Innowacyjnością w programie jest propozycja nowego mechanizmu pracy klasowej w oparciu o nowoczesną technologię. Nauczyciel opracowuje test na stronie quizizz.com, a uczniowie po zalogowaniu się na stronę indywidualnie rozwiązują test przy użyciu smartfonów. Pytania są przez system tak wygenerowane, że każdy uczeń, rozwiązując test, ma inną kolejność zadań. Zaletą takiej pracy klasowej jest natychmiastowa informacja zwrotna o wszystkich zadaniach wykonanych przez uczniów. Dzięki temu można na koniec lekcji przeanalizować wszystkie odpowiedzi uczestników. Nie tylko zdobyte punkty, przy każdym zadaniu, lecz także łatwość zadań, czas wykonania, pytania, które okazały się najtrudniejsze dla uczniów, oraz te, które były wykonane prawidłowo przez wszystkich. Nauczyciel może pobrać całe zestawienie do Excela, by móc dokonać oceny prac uczniowskich i zarchiwizować je.

Uwzględnienie specjalnych potrzeb edukacyjnych uczniów na lekcjach geografii:

W myśl edukacji włączającej w programie zostały zawarte treści związane z uwzględnieniem specjalnych potrzeb edukacyjnych uczniów. Znajdują się w nim propozycje rozwiązań metodycznych pozwalających dostosować metody i formy pracy do potrzeb ucznia z różnymi możliwościami rozwojowymi w myśl zalecenia Ministra Edukacji Narodowej (Rozporządzenie z dnia 9 sierpnia 2017 roku), że pomoc psychologiczno-pedagogiczna udzielana uczniowi w przedszkolu, szkole i specjalnej placówce polega na rozpoznaniu i zaspokajaniu indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych ucznia oraz na identyfikacji indywidualnych możliwości psychofizycznych ucznia, wynikających w szczególności z niepełnosprawności, niedostosowania społecznego, z zagrożenia niedostosowaniem społecznym, ze szczególnych uzdolnień, ze specyficznych trudności w uczeniu się, z zaburzeń komunikacji językowej. Nauczyciel jest obowiązany indywidualizować pracę z uczniem,

zapewnić uczniom ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi wsparcie, którego celem jest aktywizacja potencjału rozwojowego uczniów i realizacja wymagań podstawy programowej kształcenia ogólnego. Formy wsparcia realizuje zespół nauczycieli i specjalistów na podstawie analizy wyników diagnozy funkcjonalnej specjalnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych ucznia. Dzięki temu nauczyciel ma wiedzę, które elementy z podstawy programowej są dla ucznia niemożliwe do osiągnięcia z powodu nieodwracalnych uszkodzeń i dlatego nie będą w jego przypadku podlegały ocenie. Nauczyciel poznaje elementy z podstawy programowej, które uczeń może realizować stopniowo, we własnym tempie lub w niepełnym zakresie. Stosuje zatem ocenianie opisowe w odniesieniu do jego postępów, które pobudza motywację do uczenia się. Nauczyciel zna obszary z podstawy programowej, które uczeń może realizować bez ograniczeń, a jego postępy mogą być oceniane w taki sam sposób, jak postępy innych uczniów. Przy opracowywaniu indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego powinno się unikać obniżania szans edukacyjnych ucznia, przeciążania organizmu dziecka wysiłkiem przekraczającym jego wydolność, należy zadbać o realność przewidywanych osiągnięć ucznia. Nauczyciel zobowiązany jest zapewnić wszystkim uczniom ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi wsparcie w komunikowaniu się, umożliwiając wzajemne rozumienie się przez uczestników procesu wychowania i nauczania, czyli przez nauczyciela oraz kolegów – uczestników lekcji. Inną formą wsparcia jest wydłużenie czasu przeznaczonego na wykonanie zadań, w tym sprawdzianów. W myśl edukacji włączającej program jest nastawiony na indywidualizację pracy z uczniem. Nauczyciel nie może obniżyć wymagań wobec uczniów z normą intelektualną, musi realizować je na poziomie wymagań koniecznych, podstawowych. Jednym ze sposobów jest dostosowanie ćwiczeń, zadań i poleceń przeznaczonych dla uczniów z trudnościami i proponowanie zadań o większym stopniu trudności uczniom zdolnym. Trudności w uczeniu się geografii uwarunkowane mogą być zaburzeniami funkcji percepcji wzrokowej (zaburzona analiza i synteza wzrokowa, zaburzona spostrzegawczość, zaburzona pamięć wzrokowa) i zaburzeniami orientacji przestrzennej. Proponuję różne sposoby pracy z uczniem: pomoc w czytaniu poleceń i treści zadań, sprawdzanie stopnia zrozumienia tekstu i poleceń, wydłużenie czasu na pracę z tekstem i wykonanie prac pisemnych, sprawdzanie zapisów ucznia, ćwiczenia umożliwiające utrwalenie obrazu graficznego, kierunków, umieszczenie w widocznym miejscu nowych terminów, plansz, map, częste ćwiczenie umiejętności odczytywania informacji z map, docenianie wkładu pracy ucznia. Dla uczniów z niedowidzeniem przygotowanie kart pracy napisanych większą czcionką. W przypadku zadań z wykorzystaniem map w stopniu ogólności proponuję mapę fizyczną zastąpić mapą plastyczną. Zadaniem nauczyciela geografii jest uzmysłowienie dziecku przestrzeni, w której toczy się życie ludzi oraz mają miejsce różne zjawiska przyrodnicze. Mapa ma pomóc w rozumieniu związków przyczynowo-skutkowych między różnymi zjawiskami geograficznymi oraz roli środowiska naturalnego w życiu ludzi.

W pracy z uczniami ze SPE jednym z najprostszych sposobów jest modyfikacja ćwiczeń i poleceń dla uczniów polegająca na ułatwieniu zadań, tak by były one wykonalne dla uczniów o niższym potencjale, i zaproponowaniu zadań trudniejszych dla uczniów zdolnych. Trudności w uczeniu się geografii uwarunkowane są często zaburzeniami funkcji percepcyjno-motorycznych odpowiedzialnych za odbieranie bodźców i reagowanie na nie za pomocą zmysłów (analizatora wzrokowego, słuchowego). W zależności od zaburzeń określonej funkcji percepcji wzrokowej i słuchowej, koordynacji wzrokowo-ruchowej, sprawności manualnej, lateralizacji, słabej orientacji przestrzennej i słabej koncentracji proponuję różne sposoby pracy z uczniem: pomoc w czytaniu poleceń i treści zadań, dokładną analizę treści i upewnianie się, że uczeń rozumie, wydawanie krótkich i konkretnych poleceń, wydłużenie czasu przeznaczonego na pracę z tekstem i wykonanie prac pisemnych, sprawdzanie stopnia zrozumienia tekstu i poleceń, zapisywanie trudnych, nowych terminów na tablicy, zwracanie uwagi uczniom na poprawność zapisów oraz ćwiczenia utrwalające, pomoc w wykonywaniu rysunków, schematów.

Dostosowanie organizacji kształcenia dla ucznia ze zdiagnozowaną dysleksją: uwzględnienie trudności z zapamiętywaniem nazw geograficznych, pomijanie treści w rozumowaniu, na przykład określania kierunków świata, współrzędnych geograficznych czy obliczania czasu na Ziemi; przeznaczanie większej ilości czasu w przypadku odpowiedzi ustnych, naprowadzanie ucznia na właściwe tory rozumowania; stosowanie różnorodnych technik skojarzeniowych, ułatwiających zapamiętywanie; bazowanie na metodach aktywizujących, które angażują wiele zmysłów; korzystanie z rozmaitych pomocy dydaktycznych.

Dostosowanie organizacji kształcenia dla uczniów słabowidzących: realizacja zagadnień, w których głównym środkiem dydaktycznym są wszelkiego rodzaju mapy, atlasy geograficzne, dla ucznia z dysfunkcją wzroku jest bardzo trudna, a czasem nawet niemożliwa. Dlatego też nauczyciel powinien tak dostosować warunki, aby uczeń miał szanse na kształtowanie umiejętności adekwatne do jego możliwości. Ważne jest zapewnienie przyjaznej przestrzeni uczniowi, w której czuje się komfortowo i która wspomaga proces edukacyjny. Najkorzystniejsze dla ucznia będzie miejsce blisko tablicy multimedialnej, naprzeciwko mapy hipsometrycznej, najlepiej na środku. Uczeń zawsze powinien mieć możliwość podejścia do mapy czy tablicy, kiedy nie rozpoznaje elementów ze swojego miejsca. Dla uczniów słabowidzących należy stosować duże mapy i wyraźne egzemplarze. Na wielu mapach, atlasach czy globusach konieczne jest pogrubienie konturów, powiększenie napisów i znaków. Prowadzący zajęcia powinien słownie objaśniać wszystko to, co robi, by uczeń w pełni mógł uczestniczyć w lekcji. Uczniowie mogą używać szkieł powiększających, różnorodnych pomocy optycznych. Podczas pracy z mapą należy też pamiętać, że przy bliskim kontakcie z nią traci się widok na całość. Istnieją na rynku atlasy przystosowane do potrzeb uczniów z dysfunkcją wzroku. Warto również zaopatrzyć uczniów w mapy plastyczne.

Uczniowie słabowidzący powinni mieć wystarczająco dużo czasu, aby mogli dostrzec szczegóły, ze względu na utrudnione postrzeganie. Nauczyciel powinien zadbać o powiększoną czcionkę (16 albo 24) kart pracy i tekstów. Ciemne pisaki i kontrastowe linie ułatwiają pisanie uczniowi z dysfunkcją wzroku.

Formy pracy na zajęciach powinny być elastyczne. Wskazana jest forma pracy zespołowej i w parach, sprzyjają one bowiem współpracy i ewentualnej wzajemnej pomocy kolegi/koleżanki z ławki.

Przy demonstracji map, plansz i tablic z rysunkami, diagramami, schematami i tabelami nauczyciele powinni zwracać uwagę na ich czytelność dla uczniów słabowidzących, a mianowicie czy są one prawidłowej wielkości, narysowane odpowiedniej grubości liniami, z właściwym kontrastem barwnym i kontrastem w stosunku do tła, a także czy znajdują się w odpowiedniej odległości od nich. Uczniom niewidomym należy zapewnić możliwość korzystania z brajlowskich książek, rysunków wypukłych, a uczniom słabowidzącym z książek z powiększoną czcionką.

Innym rozwiązaniem jest wykorzystanie komputera w pracy z uczniem słabowidzącym lub niewidomym. Istnieją bowiem programy mogące powiększyć określone fragmenty tekstu do kilkudziesięciu razy, zamienić kolor obrazu i tła, symulować na ekranie wędrującą lupę oraz odczytywać na głos to, co znajduje się na ekranie monitora.

Dostosowanie organizacji kształcenia dla uczniów słabosłyszących:

zapewnienie dobrego oświetlenia klasy i miejsca dziecka, najlepiej przy oknie, we właściwej odległości od nauczyciela, by uczeń mógł słuchać i jednocześnie odczytywać mowę z ust; upewnianie się, czy dziecko słyszało polecenie kierowane do wszystkich uczniów; stosowanie różnorodnych pomocy wizualnych; korzystanie z różnorodnych metod aktywizujących w pracy zespołowej.

Dostosowanie organizacji kształcenia dla uczniów z upośledzeniem

w stopniu lekkim: zwracanie uwagi na odróżnianie istotnych szczegółów; wydłużanie czasu na wykonanie zadań, ćwiczeń; wykorzystywanie atrakcyjnych wizualnych pomocy dydaktycznych; uwzględnienie wolnego tempa uczenia się; wydłużenie czasu przeznaczonego na przyswojenie materiału; formułowanie krótkich poleceń w kartach pracy oraz pracach pisemnych.

Dostosowanie organizacji kształcenia dla uczniów z zespołem

nadpobudliwości psychoruchowej: pomoc w organizacji miejsca pracy; ukierunkowywanie ucznia na pracę w grupie; przekazywanie treści w jasnej, krótkiej formie; uwzględnianie trudności z zapamiętywaniem nazw geograficznych; częste utrwalanie i powtarzanie materiału; korzystanie z technik skojarzeniowych ułatwiających zapamiętywanie; stosowanie metod aktywizujących.

Dostosowanie organizacji kształcenia dla uczniów z zespołem Aspergera:

wydłużanie czasu na wykonanie zadania; kontrolowanie zapisu i stopnia uzupełniania notatek; sprawdzanie na bieżąco poziomu zrozumienia treści; wykorzystywanie pomocy

wizualnych, np.: zdjęć, modeli, map, ze względu na to, że uczniowie mają dobrą pamięć wzrokową, pomoce wizualne przykuwają lepiej ich uwagę i pozwalają łatwiej przyswoić materiał; dzielenie materiału na mniejsze partie i sprawdzanie rezultatów ich wykonania i opanowania.

Program nauczania geografii w szkole podstawowej przewidziany jest na realizację w ramach 160 godzin. Przedstawione treści kształcenia i wymagania szczegółowe realizowane są w klasach V–VIII i zostały podzielone w następującym rozkładzie godzinowym: 1 godzina w tygodniu w klasie V i VI, 2 godziny w klasie VII i 1 godzina w klasie VIII. Program opracowany jest na 139 jednostek lekcyjnych w całym cyklu kształcenia w szkole podstawowej.

Klasa V

- I Mapa Polski – (3 h)
- II Krajobrazy Polski – (13h)
- III Łądy i oceany na Ziemi – (2h)
- IV Krajobrazy świata – (9h)

Klasa VI

- V Ruchy Ziemi – (5h)
- VI Współrzędne geograficzne – (4h)
- VII Geografia Europy – (11h)
- VIII Sąsiedzi Polski – (6h)

Klasa VII

- IX Środowisko przyrodnicze Polski na tle Europy – (13h)
- X Społeczeństwo i gospodarka Polski na tle Europy – (22h)
- XI Relacje między elementami środowiska geograficznego na przykładzie wybranych obszarów Polski – (14h)
- XII Własny region – (7h)
- XIII „Mała ojczyzna” – (4h)

Klasa VIII

- XIV Wybrane problemy i regiony geograficzne Azji – (8h)
- XV Wybrane problemy i regiony geograficzne Afryki – (7h)
- XVI Wybrane problemy i regiony geograficzne Ameryki Północnej i Południowej – (7 h)
- XVII Wybrane problemy i regiony geograficzne Australii i Oceanii – (2h)
- XVIII Geografia obszarów okołobiegunowych – (2h)

Takie zestawienie programu pozwala nauczycielowi swobodnie operować godzinami i stwarzać możliwości dostosowania treści do potrzeb i możliwości dzieci. Treści kształcenia można rozszerzyć w odniesieniu do zajęć terenowych, lekcji „pod chmurką”

czy projektów edukacyjnych. Pozostałe jednostki przeznaczone są na: podsumowanie działów, godzinne prace klasowe, testy i zajęcia terenowe. Bardzo istotne jest wprowadzenie lekcji organizacyjnej na początku każdego roku szkolnego temat przedmiotowych zasad oceniania z geografii. Wówczas powinny zostać omówione: wymagania edukacyjne niezbędne do uzyskania poszczególnych śródrocznych i rocznych ocen klasyfikacyjnych, sposoby sprawdzania osiągnięć edukacyjnych uczniów oraz zasady poprawy ocen niezadowolających ucznia.

Po każdym dziale zaleca się godzinną lekcję powtórzeniową, przeprowadzoną z wykorzystaniem między innymi gier dydaktycznych, krzyżówek interaktywnych, planszy interaktywnych, quizów i innych sposobów pracy uczniów, w celu dokonania samooceny wiedzy i umiejętności. Po lekcji powtórzeniowej sprawdzian wiedzy i umiejętności, który może mieć dwie formy: standardową – papierową – albo z wykorzystaniem nowoczesnej technologii – wtedy uczniowie udzielają odpowiedzi za pomocą smartfonów.

Każdy dział zawiera treści umożliwiające indywidualizację pracy na lekcji w zależności od potrzeb i możliwości uczniów. Treści i wymagania rozszerzające zostały wyróżnione poprzez podkreślenie i wynikają z celów sformułowanych w języku ucznia.

4. PROPONOWANE TEMATY LEKCJI, CELE SFORMUŁOWANE W JĘZYKU UCZNIĄ, TREŚCI NAUCZANIA, OPIS ZAKŁADANYCH OSIĄGNIĘĆ UCZNIĄ (KRYTERIA SUKCESU) ORAZ PROPONOWANE ROZWIĄZANIA METODYCZNE DO DZIAŁU

Klasa V

Dział I: Mapa Polski (3 godz. dydaktyczne)

Proponowane tematy lekcji:

1. Do czego służą mapy?
2. Jak pokazać na mapie ukształtowanie terenu?
3. Co „mówi” nam plan naszej okolicy? – lekcja „pod chmurką”.

Cele sformułowane w języku ucznia:

Dowiesz się, co to jest plan i mapa; poznasz różnice między mapą a planem; nauczysz się odczytywać informacje na mapie, korzystając z legendy; nabędziesz umiejętność posługiwania się skalą mapy do obliczania odległości; nauczysz się rozróżniać skalę liczbową, mianowaną i liniową; nauczysz się porządkować skalę mapy według kryterium wielkości; dowiesz się, jaki jest podział map; poznasz zależność treści mapy od wielkości skali mapy; dowiesz się, na czym polega orientowanie mapy; dowiesz się, w jaki sposób pokazać na mapie ukształtowanie terenu; nauczysz się odczytywać z mapy poziomicowej wysokości względne i bezwzględne; nauczysz się interpretować plan najbliższego otoczenia szkoły; poznasz elementy na planie i odniesiesz je do obiektów geograficznych w terenie; nabędziesz umiejętność konstruowania planu terenu przyszłolnego, stosując skalę mapy; nauczysz się posługiwać mapą turystyczną w terenie; poznasz sposób obliczenia wysokości względnej pagórka; nauczysz się, jak wykonać rysunek poziomicowy pagórka; nauczysz się wskazywać strome i łagodne zbocze pagórka.

Treści nauczania z podstawy programowej:

I Mapa Polski: mapa ogólnogeograficzna, krajobrazowa, turystyczna (drukowana i cyfrowa), skala mapy, znaki na mapie, treść mapy.

Opis zakładanych osiągnięć ucznia (kryteria sukcesu)

Uczeń:

Stosuje legendę mapy do odczytywania informacji oraz skalę mapy do obliczania odległości między wybranymi obiektami; rozpoznaje na mapie składniki krajobrazu

Polski; czyta treść mapy Polski; czyta treść mapy lub planu najbliższego otoczenia szkoły, odnosząc pozyskane informacje do elementów środowiska geograficznego obserwowanych w terenie.

Proponowane rozwiązania metodyczne do działu:

Realizacja treści powinna odbyć się w oparciu o pomoce dydaktyczne, takie jak atlas geograficzny, mapa ścienna Polski, plan miasta, mapy cyfrowe. Na pierwszych lekcjach nauczyciel powinien poświęcić więcej czasu na „zaprzyjaźnianie” uczniów z mapą, wprowadzać ćwiczenia na wyszukiwanie, odczytywanie, obliczanie, które usprawniają umiejętność pracy z mapą, zastosować gry dydaktyczne w oparciu o aplikację LearningApps, pozwolić uczniom na sprawdzanie wiedzy i umiejętności, bazując na pracy w parach.

W realizacji treści dotyczących ukształtowania terenu warto posłużyć się aplikacją Google Earth. Na lekcji „pod chmurką” przygotować stanowiska dla zespołów. Każdy z nich powinien mieć przygotowaną kartę pracy wraz z instrukcją do zadań. Tematem przewodnim zajęć powinno być rysowanie planu jakiegoś wybranego przyszkolnego obiektu.

Dział II: Krajobrazy Polski (13 godz. dydaktycznych)

Proponowane tematy lekcji:

1. W jakiej krainie geograficznej mieszkasz?
- 2–3. Jakie czynniki wpłynęły na zróżnicowanie krajobrazów Polski?
- 4–5. Czy na terenie Polski występuje krajobraz wysokogórski?
- 6–7. Krajobraz wyżynny: Wyżyna Krakowsko-Częstochowska.
8. Wyżyna Śląska przykładem krajobrazu miejsko-przemysłowego.
9. Co decyduje o rolniczym krajobrazie Wyżyny Lubelskiej?
10. Nizina Mazowiecka.
11. Wielkomiejski krajobraz na przykładzie Warszawy, stolicy Polski.
12. Pojezierze Mazurskie krainą jezior i lasów.
13. Czy wydmy nadmorskie mogą się przemieszczać?

Cele sformułowane w języku ucznia:

Zapoznasz się ze znaczeniem terminu „krajobraz”; dowiesz się, jakie są elementy krajobrazu; poznasz krajobraz najbliższej okolicy podczas lekcji „pod chmurką”; nauczysz się dokonywania oceny krajobrazu najbliższego otoczenia pod względem zagospodarowania terenu; dowiesz się, jakie są propozycje zagospodarowania najbliższego otoczenia szkoły; poznasz krainy geograficzne Polski; poznasz położenie geograficzne Tatr; dowiesz się, jakie są główne cechy krajobrazu wysokogórskiego na przykładzie Tatr; nauczysz się analizować mapę turystyczną Tatr; poznasz skały budujące Tatry; poznasz piętra roślinności w Tatrach; porozmawiasz na temat

zajęć, tradycji rodzinnych, zwyczajów mieszkańców oraz najważniejszych obiektów dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego Tatr; poznasz wpływ działalności człowieka na stan środowiska przyrodniczego Tatr; poznasz położenie geograficzne Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej; poznasz główne cechy krajobrazu Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej; dowiesz się, jak powstaje kras; nauczysz się rozpoznawać na rysunkach, fotografiach, schematach formy krasowe, takie jak: jaskinia, stalaktyt, stalagmit, stalagnat, wywierzyisko, skałki wapienne, doliny krasowe; nabędziesz umiejętność odczytywania map Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej; porozmawiasz na temat zajęć, tradycji rodzinnych, zwyczajów mieszkańców oraz najważniejszych obiektów dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej; poznasz wpływ działalności człowieka na stan środowiska przyrodniczego Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej; poznasz położenie geograficzne Wyżyny Śląskiej; zapoznasz się z głównymi cechami krajobrazu Wyżyny Śląskiej; nauczysz się odczytywać z mapy Polski miasta Wyżyny Śląskiej; dowiesz się najważniejszych informacji na temat miast Wyżyny Śląskiej; poznasz cechy charakterystyczne miast Wyżyny Śląskiej; porozmawiasz na temat zajęć, tradycji rodzinnych, zwyczajów mieszkańców wyżyny, oraz najważniejszych obiektów dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego Wyżyny Śląskiej; poznasz wpływ działalności człowieka na stan środowiska przyrodniczego Wyżyny Śląskiej; poznasz położenie geograficzne Wyżyny Lubelskiej; nauczysz się głównych cech krajobrazu Wyżyny Lubelskiej; zapoznasz się z terminem „less”; nauczysz się wskazywać czarnoziemy jako najżyźniejsze gleby Wyżyny Lubelskiej; nauczysz się analizować zależność upraw od gleb i klimatu na Wyżynie Lubelskiej; korzystając z fotografii, poznasz rośliny uprawiane na Wyżynie Lubelskiej; poznasz miasta Wyżyny Lubelskiej; nauczysz się wyszukiwać informacje na temat zajęć, tradycji rodzinnych i zwyczajów mieszkańców Wyżyny; dowiesz się najważniejszych informacji na temat obiektów dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego Wyżyny Lubelskiej; poznasz wpływ działalności człowieka na stan środowiska przyrodniczego Wyżyny Lubelskiej; poznasz położenie geograficzne Niziny Mazowieckiej; przyswoisz sobie główne cechy krajobrazu Niziny Mazowieckiej; zapoznasz się ze znaczeniem słów: równina i kotlina; poznasz główne zajęcia, tradycje rodzinne i zwyczaje mieszkańców niziny; przyswoisz sobie informacje na temat najważniejszych obiektów dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego Niziny Mazowieckiej; poznasz wpływ działalności człowieka na stan środowiska przyrodniczego Niziny Mazowieckiej; poznasz cechy krajobrazu wielkomiejskiego; nauczysz się dostrzegać pozytywne i negatywne aspekty życia w wielkim mieście; przyswoisz informacje na temat najważniejszych obiektów dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego Warszawy; poznasz wpływ działalności człowieka na środowisko przyrodnicze; poznasz położenie geograficzne Pojezierza Mazurskiego; zapoznasz się z głównymi cechami krajobrazu pojeziernego; opanujesz umiejętność orientowania na mapie największych jezior, najwyższych wzniesień Pojezierza Mazurskiego oraz miejscowości turystycznych; zapoznasz się z powstaniem krajobrazu pojeziernego;

nauczysz się rozróżniać formy polodowcowe; poznasz zajęcia, tradycje rodzinne, zwyczaje mieszkańców oraz najważniejsze obiekty dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego Pojezierza Mazurskiego; poznasz wpływ działalności człowieka na stan środowiska przyrodniczego Pojezierza Mazurskiego; poznasz położenie geograficzne Pobrzeża Słowińskiego; zapoznasz się z głównymi cechami krajobrazu nadmorskiego; przyswoisz sobie przyczynę przemieszczania się wydm; dowiesz się, jak nazywa się park narodowy na tym terenie; nabędziesz umiejętność odczytywania jezior przybrzeżnych, korzystając z mapy Polski; dowiesz się, w jaki sposób powstają jeziora przybrzeżne; się porozmawiasz na temat zajęć, tradycji rodzinnych, zwyczajów mieszkańców oraz najważniejszych obiektów dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego; poznasz wpływ działalności człowieka na stan środowiska przyrodniczego Pobrzeża Słowińskiego; nauczysz się rozpoznawać krajobrazy Polski na podstawie fotografii, opisów i filmów.

Treści z podstawy programowej:

II Krajobrazy Polski: wysokogórski (Tatry), wyżynny (Wyżyna Krakowsko-Częstochowska), nizinny (Nizina Mazowiecka), pojezierny (Pojezierze Mazurskie), nadmorski (Pobrzeże Słowińskie), wielkomiejski (Warszawa), miejsko-przemysłowy (Wyżyna Śląska), rolniczy (Wyżyna Lubelska).

Opis zakładanych osiągnięć ucznia (kryteria sukcesu)

Uczeń:

Wskazuje na mapie położenie krain geograficznych Polski; przedstawia główne cechy krajobrazów Polski oraz wykazuje ich zróżnicowanie; rozpoznaje krajobrazy Polski w opisach oraz na filmach i ilustracjach; przedstawia podstawowe zależności między składnikami poznawanych krajobrazów; opisuje zajęcia, tradycje rodzinne i zwyczaje mieszkańców wybranych krain geograficznych Polski; wymienia najważniejsze obiekty dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego Polski oraz wskazuje je na mapie; przedstawia pozytywne i negatywne zmiany w krajobrazach, powstałe w wyniku działalności człowieka; podczas zajęć realizowanych w terenie dokonuje oceny krajobrazu najbliższego otoczenia szkoły pod względem jego piękna oraz ładu i estetyki zagospodarowania oraz proponuje zmiany w jego zagospodarowaniu; przyjmuje postawę szacunku wobec środowiska przyrodniczego i kulturowego Polski.

Proponowane rozwiązania metodyczne do działu:

W realizacji treści dotyczących krain geograficznych warto posłużyć się nowoczesną technologią, na przykład Google Earth, w celu oglądania omawianego obszaru z lotu ptaka czy też z powierzchni ziemi. Dzięki tej aplikacji można przenieść uczniów na ulice Warszawy, Wrocławia czy Katowic bez wychodzenia z klasy. Tematykę krain geograficznych należy połączyć z pracą zespołową uczniów, by kształtować ich kompetencje kluczowe, między innymi współpracę w zespole, umiejętność komunikowania się, podejmowania decyzji itp. Ciekawym rozwiązaniem metodycznym jest zorganizowanie lekcji „pod

chmurką”, po wprowadzeniu nowych treści związanych z krajobrazem. Nauczyciel powinien tak skonstruować karty pracy, by uczniowie dokonywali oceny krajobrazu najbliższej okolicy, próbowali zagospodarować jego przestrzeń. W laboratorium geograficznym przy realizacji tej tematyki, warto wykorzystać metodę posteru, w oparciu o formę pracy zespołowej. Nauczyciel sam przyporządkowuje zadania dla uczniów w obrębie grupy, biorąc pod uwagę możliwości oraz specjalne potrzeby edukacyjne uczniów. Uczniowie mogą pracować w oparciu o przygotowane przez nauczyciela pomoce dydaktyczne oraz dzięki wykorzystaniu zasobów internetu. Na zakończenie pracy uczniowie powinni zaprezentować swoje postery na forum klasy w oparciu o metodę prezentacji gadająca ściana. Ważnym elementem przy takiej pracy jest kształtowanie samooceny w myśl OK. Nauczyciel prosi uczniów (na początku chętnych), aby podzielili się swoimi spostrzeżeniami na temat swojej pracy. Co im się udało wykonać, z czym mieli problem, co utrudniało, a co było sprzymierzeńcem w pracy zespołowej. Warto również znaleźć czas na to, by uczniowie zanotowali w zeszytach kryteria sukcesu lekcji (NaCoBeZU). Na początku wprowadzenia takiej metody, zanim cały mechanizm rozkręci się, nauczyciel powinien przygotować informacje dla uczniów na temat NaCoBeZU. Mogą być one wklejone przez uczniów do przedmiotowego zeszytu. Przy temacie dotyczącym krajobrazu wielkomięjskiego warto pokusić się o miniprojekt, w którym uczniowie przygotowują ciekawe pomysły na wycieczkę po stolicy Polski, biorąc pod uwagę obiekty dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego Warszawy. Przy tej tematyce wskazana jest sugestia realizacji dwóch godzin dydaktycznych. Można posłużyć się metaplanem w odniesieniu do zagadnienia związanego z działalnością człowieka i jego wpływem na stan środowiska przyrodniczego. W trakcie lekcji powtórzeniowej z tego działu można uatrakcyjnić zajęcia, wykorzystując nowoczesną technologię w oparciu o aplikację Quizizz.com. Skonstruowanie testu z dominacją pytań na podstawie fotografii, które przedstawiają omawiane krajobrazy Polski. Uczniowie mogą udzielać odpowiedzi indywidualnych bądź grupowych, mając do dyspozycji tablety, komputery albo smartfony z dostępem do internetu.

Każda lekcja powinna mieć zdania podsumowujące na przykład „rundka bez przymusu”: „Dziś nauczyłem się... Dziś zaskoczyło mnie... Dowiedziałem się, że...”.

Dział III: Łądy i oceany (2 godz. dydaktyczne)

Proponowane tematy lekcji:

1. Globus modelem Ziemi. Na którym kontynencie mieszkasz?
2. Palcem po mapie – poznajemy wielkie formy ukształtowania powierzchni Ziemi oraz akweny morskie na trasach pierwszych wypraw geograficznych.

Cele sformułowane w języku ucznia:

Poznasz podobieństwa i różnice między globusem Ziemi a mapą świata; nauczysz się wskazywać na globusie fizycznym i na mapie świata: równik, południk 0° i 180° ,

bieguny, koła podbiegunowe, zwrotniki; na globusie indukcyjnym nauczysz się rysować równik, południk 0° i 180° , bieguny, koła podbiegunowe, zwrotniki; poznasz położenie lądów i oceanów na Ziemi na mapie świata; nauczysz się korzystać z roczników statystycznych w celu odczytywania wielkości kontynentów i oceanów; poznasz położenie wielkich form ukształtowania powierzchni lądów na podstawie globusa i mapy świata; poznasz przyczyny i skutki wielkich odkryć geograficznych; dowiesz się, jakie były szlaki pierwszych wypraw geograficznych.

Treści z podstawy programowej:

III Lądy i oceany na Ziemi: rozmieszczenie lądów i oceanów, pierwsze wyprawy geograficzne.

Opis zakładanych osiągnięć ucznia (kryteria sukcesu)

Uczeń:

Wskazuje na globusie i mapie świata: bieguny, równik, południk 0° i 180° , półkule, zwrotniki i koła podbiegunowe; wymienia nazwy kontynentów i oceanów oraz wskazuje ich położenie na globusie i mapie świata oraz określa ich położenie względem równika i południka 0° ; wskazuje na mapie wielkie formy ukształtowania powierzchni Ziemi i akweny morskie na trasach pierwszych wypraw geograficznych.

Proponowane rozwiązania metodyczne do działu:

Tematykę należy realizować w oparciu o model Ziemi i mapę ogólnogeograficzną świata. Trzeba pozwolić uczniom na zaznajomienie się z globusem poprzez udostępnienie go na każdej ławce. Proponuję pracę w parach, gdzie jedna osoba zadaje pytanie drugiej, ta z kolei wyszukuje i wskazuje elementy wprowadzone przez nauczyciela. Warto pokazać uczniom Ziemię widzianą z kosmosu, korzystając z aplikacji Google Earth, w celu określenia cech naszej planety z tego punktu odniesienia. Dzięki aplikacji możemy również uczniów przenieść nad każdy kontynent i ocean, zobaczyć je zarówno z góry, jak i z pozycji powierzchni ziemi w 3D. Przy zagadnieniach związanych z odkryciami geograficznymi warto prześledzić z uczniami trasę, którą musieli pokonać wielcy żeglarze/odkrywczy. Tematyka ta również może być realizowana metodą posteru, w formie pracy w grupach, gdzie każda otrzymuje do omówienia innego wielkiego odkrywcy/podróżnika. Przy opracowaniu uczniowie posługują się podręcznikiem, zasobami internetowymi. Prezentują na forum swoje postery za pomocą metody gadająca ściana. Na lekcję powtórzeniową warto przygotować pomoce dydaktyczne przy wykorzystaniu aplikacji LearningApps, wybierając narzędzia takie jak: Odśłoń obrazek, Wisielec czy Milionerzy.

Dział IV: Krajobrazy świata (9 godz. dydaktycznych)

Proponowane tematy lekcji:

1. Pogoda czy klimat?
- 2–3. Czy lasy na kuli ziemskiej są wszędzie takie same?
4. Morze traw. Krajobrazy sawanny i stepu.
5. Czy jest możliwe życie w skrajnych klimatycznie miejscach na Ziemi?
6. Świat tajgi i tundry.
7. Dlaczego krajobraz śródziemnomorski jest magnesem na turystów?
8. Dach świata – Himalaje.
9. Zależności krajobrazów na kuli ziemskiej.

Cele sformułowane w języku ucznia:

Poznasz pojęcia: pogoda i klimat; poznasz czynniki klimatotwórcze; poznasz sposoby przedstawienia danych klimatycznych; nabędziesz umiejętność odczytywania z kartogramu wartości temperatury powietrza i opadów atmosferycznych; nauczysz się interpretować mapy klimatyczne; poznasz sposób tworzenia klimatogramu; nauczysz się wskazywać na mapie świata strefy klimatyczne; poznasz położenie geograficzne wilgotnych lasów równikowych i lasów strefy umiarkowanej; zaznajomisz się z cechami klimatu strefy wilgotnych lasów równikowych i lasów strefy umiarkowanej; nabędziesz umiejętność odczytywania z klimatogramów wartości temperatury powietrza i opadów atmosferycznych wilgotnych lasów równikowych i lasów strefy umiarkowanej; poznasz przyczynę występowania opadów atmosferycznych w strefie wilgotnych lasów równikowych; nauczysz się głównych cech krajobrazu wilgotnych lasów równikowych i lasów strefy umiarkowanej oraz typowe rośliny i zwierzęta, które rozpoznasz na fotografiach, ilustracjach i filmach; poznasz różnice w budownictwie oraz w sposobach gospodarowania w strefie wilgotnych lasów równikowych i lasów strefy umiarkowanej; nabędziesz wiedzę na temat głównych zajęć mieszkańców wilgotnych lasów równikowych; nauczysz się dokonywać porównań krajobrazu strefy sawann ze strefą stepów: poznasz położenie geograficzne strefy sawann i stepów; poznasz cechy klimatu strefy sawann i stepów; nabędziesz umiejętność odczytywania z klimatogramów wartości temperatury powietrza i opadów atmosferycznych strefy sawann i stepów, poznasz różnice między nimi; przeanalizujesz główne cechy krajobrazu strefy sawann i stepów oraz typowe rośliny i zwierzęta, które rozpoznasz na fotografiach, ilustracjach i filmach; poznasz różnice w sposobach gospodarowania w strefie sawann i stepów; zaznajomisz się z głównymi zajęciami mieszkańców; poznasz strefę krajobrazową pustyni gorących i lodowych; dowiesz się, gdzie występują pustynie gorące i lodowe; nauczysz się cech klimatu pustyni gorącej i lodowej; nabędziesz umiejętność odczytywania z klimatogramów wartości temperatury powietrza i opadów atmosferycznych dwóch miejscowości znajdujących się na obszarze pustyni gorącej i lodowej; poznasz podobieństwa i różnice w cechach klimatu pustyni gorącej i lodowej;

zapoznasz się z głównymi cechami krajobrazu oraz nauczysz się rozpoznawać typowe rośliny i zwierzęta w strefie pustyń gorących i lodowych na fotografiach, ilustracjach i filmach; dowiesz się o sposobach przystosowania się roślin do życia w tej strefie; zapoznasz się z technikami gospodarowania oraz z głównymi zajęciami mieszkańców tej strefy; poznasz strefę tajgi i tundry; dowiesz się, gdzie położona jest strefa tajgi i tundry; odczytasz wartość temperatury powietrza i opadów atmosferycznych z klimatogramów miejscowości znajdujących się na obszarze tajgi i tundry; poznasz podobieństwa i różnice w cechach klimatu tajgi i tundry; zapoznasz się z głównymi cechami krajobrazu oraz typowymi roślinami i zwierzętami w strefie tundry i tajgi; nauczysz się rozpoznawać je na fotografiach, ilustracjach i filmach; poznasz sposób przystosowania się roślin do życia w tych strefach; omówisz przykłady głównych zajęć mieszkańców tej strefy; poznasz krajobraz śródziemnomorski; dowiesz się, gdzie położona jest strefa śródziemnomorska, korzystając z mapy świata; poznasz jej cechy klimatu; odczytasz z klimatogramów wartość temperatury powietrza i opadów atmosferycznych; zidentyfikujesz główne cechy krajobrazu oraz typowe rośliny i zwierzęta, które rozpoznasz na fotografiach, ilustracjach i filmach; poznasz sposób przystosowania się roślin do życia na obszarze krajobrazu śródziemnomorskiego; poznasz przykłady budownictwa, sposoby gospodarowania oraz główne zajęcia mieszkańców; poznasz cechy krajobrazu wysokogórskiego w Himalajach; dowiesz się o położeniu geograficznym Himalajów, korzystając z mapy świata; poznasz cechy klimatu; odczytasz z klimatogramów wartość temperatury powietrza i opadów atmosferycznych; poznasz główne przyczyny występowania największej sumy opadów na świecie; nauczysz się podawać główne cechy krajobrazu; dowiesz się, jak rozpoznawać typowe rośliny i zwierzęta na fotografiach, ilustracjach i filmach; przyswoisz, jakie piętra roślinne występują w Himalajach; poznasz główne zajęcia mieszkańców wysokogórskiego krajobrazu Himalajów; poznasz zależności między położeniem wybranych krajobrazów na kuli ziemskiej, warunkami klimatycznymi i głównymi cechami krajobrazów; nauczysz się identyfikować współzależności między składnikami poznawanych krajobrazów i warunkami życia człowieka.

Treści z podstawy programowej:

IV Krajobrazy świata: wilgotnego lasu równikowego i lasu strefy umiarkowanej, sawanny i stepu, pustyni gorącej i lodowej, tajgi i tundry, śródziemnomorski, wysokogórski Himalajów; strefowość a piętrowość klimatyczno-roślinna na świecie.

Opis zakładanych osiągnięć ucznia (kryteria sukcesu)

Uczeń:

Wskazuje na mapie położenie poznawanych typów krajobrazów; odczytuje wartości i opisuje zmiany temperatury powietrza oraz rozkład opadów atmosferycznych na podstawie klimatogramów i map klimatycznych; przedstawia główne cechy poznawanych krajobrazów świata i porównuje je oraz rozpoznaje w opisach, na

filmach i ilustracjach; identyfikuje rośliny i zwierzęta typowe dla poznawanych krajobrazów; prezentuje niektóre przykłady budownictwa, sposobów gospodarowania, głównych zajęć mieszkańców poznawanych obszarów; identyfikuje współzależności między składnikami poznawanych krajobrazów i warunkami życia człowieka; ustala zależności między położeniem wybranych krajobrazów na kuli ziemskiej, warunkami klimatycznymi i głównymi cechami krajobrazów.

Proponowane rozwiązania metodyczne do działu:

Proponuję, aby zrealizować tematykę w oparciu o formę pracy zespołowej, przede wszystkim przy zagadnieniach związanych z porównywaniem dwóch stref krajobrazowych. Uczniów należy zaangażować w opracowanie treści w formie mapy mentalnej. Nauczyciel powinien przygotować obszary tematyczne (na przykład na kolorowych paskach papieru), które powinny być opracowane przez każdą grupę. Uczniowie korzystają z różnych źródeł, na przykład z podręcznika, atlasu geograficznego, zasobów internetu, czasopism geograficznych. Po opracowaniu tematu każda grupa prezentuje na forum klasy swoją mapę mentalną wraz z ustnym komentarzem. Mapa mentalna powinna być stosowana w odniesieniu do wizualizacji pamięciowej – jak najmniej treści, więcej haseł, znaków, symboli, prostych rysunków, które będą rozszerzane w trakcie wypowiedzi. Ważne jest, by ukierunkować uczniów na porównanie dwóch stref ze wskazaniem podobieństw i różnic.

W programie zawarte są założenia dotyczące wykorzystania nowoczesnej technologii i dział ten idealnie się w nie wpisuje. Można na początku każdej lekcji pokazać uczniom miejsca, o których będzie mowa, wykorzystując aplikację Google Earth. Klikając na Ziemię, następnie pokazując Europę, w której mieszkamy, i przechodząc na obszar omawianej lekcji. Taka forma uatrakcyjni zajęcia i wprowadza w ruch całą maszynę działań uczniowskich. Warto nawiązać do lektur omawianych w szkole, by odnieść się do wiedzy, którą uczniowie już posiadają. Na przykład *Anaruk chłopiec z Grenlandii*, *W pustyni i w puszczy* – treści międzyprzedmiotowe. W trakcie dyskusji na temat ludności w strefach krajobrazowych można odnieść się na przykład do tańców plemiennych.

Na podsumowanie działu proponuję wykorzystanie gier dydaktycznych. Można użyć w tym celu narzędzi znajdujących się w aplikacji LearningApps, takich jak na przykład dopasowanie w pary, odsłonięcie obrazka, krzyżówka, odgadywanie, gdzie to jest, grupowanie. Jest to metoda bardzo ceniona przez uczniów, służąca do podsumowania ich wiadomości i umiejętności. Kolejną propozycją jest ewaluacja po każdej lekcji, na przykład w oparciu o zdania podsumowujące zamykające (runda przez przymusu) „Dowiedziałem się, że...”, „Zaskoczyło mnie, że...”, „Dzisiaj nauczyłem się...”.

Klasa VI

Dział V: Ruchy Ziemi (5 godz. dydaktycznych)

Proponowane tematy lekcji:

1. Zajęcia „pod chmurką” – szukamy dowodów na ruchy Ziemi.
2. Dlaczego na Ziemi występuje zjawisko dnia i nocy?
3. Dlaczego na Ziemi występują różne strefy czasowe?
4. Czy Ziemia jest w centrum Wszechświata?
5. Czy istnieje związek między ruchem obiegowym Ziemi a strefami jej oświetlenia?

Cele sformułowane w języku ucznia:

Poznasz sposoby dokonywania pomiaru wysokości Słońca w trakcie zajęć w terenie; nabędziesz umiejętność prowadzenia dzienniczka obserwacji w celu analizowania wyników uzyskanych w różnych porach dnia i roku; nauczysz się korzystać z modelu Ziemi – globusa, w celu demonstrowania ruchu obrotowego Ziemi; poznasz związek między ruchem obrotowym a widoczną wędrówką i górowaniem Słońca, istnieniem dnia i nocy, dobowym rytmem życia człowieka i przyrody; zapoznasz się z występowaniem stref czasowych; zaznajomisz się z teorią geocentryczną i heliocentryczną; poznasz budowę Układu Słonecznego; z pomocą modelu Ziemi poznasz jej ruch obiegowy; zapoznasz się ze zmianami w oświetleniu Ziemi w pierwszych dniach astronomicznych pór roku; dowiesz się o następstwach ruchu obiegowego Ziemi; poznasz strefy oświetlenia Ziemi; nauczysz się wskazywać na mapie strefy i omawiać przebieg granic tych stref; poznasz związek między ruchem obiegowym Ziemi a strefami jej oświetlenia oraz strefowym zróżnicowaniem klimatu i krajobrazów na Ziemi; poznasz sposób obliczania czasu strefowego i miejscowego słonecznego na kuli ziemskiej; zapoznasz się ze znaczeniem terminów: czas uniwersalny, strefy czasowe, czas urzędowy; poznasz międzynarodową linię zmiany daty.

Treści nauczania z podstawy programowej:

V Ruchy Ziemi. Ziemia w Układzie Słonecznym. Ruch obrotowy i obiegowy. Następstwa ruchów Ziemi.

Opis zakładanych osiągnięć ucznia (kryteria sukcesu)

Uczeń:

Dokonuje pomiaru wysokości Słońca w trakcie zajęć w terenie oraz porównuje wyniki uzyskane w różnych porach dnia i roku; demonstruje przy użyciu modeli (np. globusa lub tellurium) ruch obrotowy Ziemi, określa jego kierunek, czas trwania, miejsca wschodu i zachodu Słońca oraz południa słonecznego; wyjaśnia związek między ruchem obrotowym a widomą wędrówką i górowaniem Słońca, istnieniem dnia i nocy, dobowym rytmem życia człowieka i przyrody, występowaniem stref czasowych; demonstruje przy użyciu modeli (np. tellurium lub globusa) ruch obiegowy Ziemi;

przedstawia zmiany w oświetleniu Ziemi w pierwszych dniach astronomicznych pór roku; wykazuje związek między ruchem obiegowym Ziemi a strefami jej oświetlenia oraz strefowym zróżnicowaniem klimatu i krajobrazów na Ziemi.

Proponowane rozwiązania metodyczne do działu:

Nauczyciel, organizując lekcję „pod chmurką”, powinien zapoznać uczniów z celem zajęć, przygotować dla grup karty pracy wraz z instrukcją, w których zawarte będą zadania dotyczące wyznaczania kąta padania promieni słonecznych za pomocą gnomonu oraz orientowania kierunków świata na boisku szkolnym za pomocą kompasu. Warto, by uczniowie założyli dzienniczek obserwacji, w którym będą dopisywać pomiary wykonywane przy okazji innych zajęć w terenie w trakcie trwania całego roku. Karty pracy należy przygotować w taki sposób, by uczniowie mogli wykonać zadania 10 minut przed zakończeniem lekcji. Powinna być wydzielona odpowiednia jednostka czasu na omówienie i podsumowanie zajęć. Zanim uczniowie przystąpią do działań praktycznych, nauczyciel powinien przypomnieć zasady bezpieczeństwa. Przy zagadnieniach związanych z ruchami Ziemi należy odwoływać się do modelu Ziemi lub do tellurium, które można wykonać wraz z uczniami. Warto wykorzystać animacje albo krótkie fragmenty filmów z youtube.com dla lepszego zrozumienia zagadnień (na przykład <https://www.youtube.com/watch?v=NkJUfHEOFvc>). Realizując temat dotyczący związku między ruchem obiegowym Ziemi a strefami jej oświetlenia oraz strefowym zróżnicowaniem klimatu i krajobrazów na Ziemi, można zastosować metodę wizualizacji myślenia. Przy tej metodzie powinno się zaangażować uczniowskie pary.

Na lekcji powtórzeniowej można wykorzystać gry dydaktyczne z aplikacji Kahoot!, którą możemy wykorzystać w pracy zespołowej. Każda grupa otrzymuje szkolny tablet albo uczniowski smartfon z dostępem do internetu. Po wyświetleniu pytań na ekranie multimedialnym grupa naradza się i wskazuje odpowiedź, naciskając odpowiedni symbol na ekranie swojego telefonu.

Dział VI: Współrzędne geograficzne (4 godz. dydaktyczne)

Proponowane tematy lekcji:

1. Jakie znaczenie ma siatka kartograficzna na mapach?
2. Jak precyzyjnie określić położenie geograficzne punktów?
3. Współrzędne geograficzne drogowskazem do celu – ćwiczenia na mapie i globusie.
4. Czy możemy w pełni zaufać GPS-owi? Zajęcia w terenie.

Cele sformułowane w języku ucznia:

Poznasz układ południków i równoleżników na globusie i na mapie; poznasz cechy południków i równoleżników; nauczysz się odróżniać siatkę kartograficzną od geograficznej; poznasz pojęcia: długość geograficzna, szerokość geograficzna;

nauczysz się określać współrzędne geograficzne punktów na globusie i na mapach; poznasz sposób obliczania rozciągłości południkowej i równoleżnikowej; przyswoisz umiejętności wskazywania na podstawie podanych współrzędnych geograficznych, położenia punktów i obszarów na mapach w różnych skalach; nauczysz się wyznaczania w terenie współrzędnych dowolnych punktów za pomocą mapy lub GPS-u.

Treści z podstawy programowej:

VI Współrzędne geograficzne: szerokość i długość geograficzna; położenie matematyczno-geograficzne punktów i obszarów; rozciągłość południkowa i równoleżnikowa.

Opis zakładanych osiągnięć ucznia (kryteria sukcesu)

Uczeń:

Odczytuje szerokość i długość geograficzną wybranych punktów na globusie i na mapie; na podstawie podanych współrzędnych geograficznych wskazuje położenie punktów i obszarów na mapach w różnych skalach; wyznacza w terenie współrzędne dowolnych punktów (za pomocą mapy lub GPS-u).

Proponowane rozwiązania metodyczne do działu:

Treści z tego działu powinny być realizowane w połączeniu z praktycznym wykorzystaniem środków dydaktycznych takich jak: globus fizyczny, globus indukcyjny, mapa fizyczna, atlasy geograficzne. Odpowiednią formą pracy przy realizacji tego rodzaju treści jest praca w parach, wówczas bowiem uczniowie siebie wzajemnie mobilizują, wspierają. Nauczyciel precyzyjnie wprowadza nowe pojęcia i wyjaśnia ich znaczenie, natomiast uczniowie poznane elementy utrwalają na globusie oraz na mapie fizycznej. Nauczyciel może posłużyć się zasobami e-podręcznika, na przykład ilustracją „Najważniejsze składowe siatki geograficznej” lub ilustracją „Współrzędne geograficzne”. Uczniowie w parach określają współrzędne geograficzne punktów podanych przez nauczyciela, sprawdzają siebie i swoje rozumowanie. Nauczyciel wykorzystuje krótkie filmiki dla lepszego zrozumienia treści dotyczących określania współrzędnych geograficznych (na przykład https://www.youtube.com/watch?v=2_SENvOHJ_M). Warto wykorzystać również ćwiczenia z e-podręcznika, które można wyświetlić na ekranie multimedialnym, i wspólnie z całym zespołem klasowym przeanalizować ich rozwiązanie. Dla utrwalenia tych treści można wykorzystać grę w „statki”. Na zakończenie lekcji można posłużyć się metodą świateł drogowych w celu zdobycia informacji zwrotnej, kto potrzebuje więcej czasu na opanowanie tych umiejętności. Na lekcji w terenie nauczyciel, korzystając z GPS-u, powinien uczniom wyjaśnić, w jaki sposób funkcjonuje. Przygotowuje karty pracy dla grup maksymalnie czteroosobowych. W kartach pracy powinny znaleźć się zapytanie skierowane do uczniów: Do czego służy nawigacja w telefonie?, cel, do którego należy dotrzeć, oraz punkty pośrednie, które uczniowie opisują wraz ze współrzędnymi geograficznymi. Uczniowie opracowują korzyści i zagrożenia wynikające z wykorzystywania GPS-u w telefonie.

Dział VII: Geografia Europy (11 godz. dydaktycznych)

Proponowane tematy lekcji:

1. Gdzie leży Europa?
2. Czy Europa jest „wysoka”?
3. Jaki jest związek między granicami płyt a wulkanami?
4. Jakie czynniki mają wpływ na zróżnicowanie klimatyczne Europy?
5. Czy Europa to jedno państwo? Rola Unii Europejskiej w przemianach kontynentu.
6. Europa się starzeje? Rozmieszczenie ludności.
7. Londyn i Paryż – metropolie Europy.
8. Czym różni się rolnictwo Danii od rolnictwa Węgier?
9. Czy środowisko przyrodnicze ma wpływ na wykorzystanie różnorodnych źródeł energii?
10. Francja przykładem nowoczesnej gospodarki.
11. Co przyczyniło się do rozwoju turystyki Europy Południowej?

Cele sformułowane w języku ucznia:

Poznasz położenie geograficzne Europy; zapoznasz się z przebiegiem umownej granicy między Europą a Azją; nauczysz się określać współrzędne geograficzne skrajnych punktów Europy; poznasz linię brzegową Europy; przyswoisz wiadomości dotyczące ukształtowania powierzchni Europy; poznasz czynniki, które decydują o zróżnicowaniu klimatycznym Europy; poznasz wpływ budowy geologicznej na występowanie wulkanów i trzęsień ziemi na Islandii; zapoznasz się z przykładami innych obszarów występowania trzęsień ziemi i wulkanów w Europie; zapoznasz się z podziałem politycznym Europy na podstawie mapy politycznej Europy; nauczysz się dokonywać oceny przyczyn i skutków integracji europejskiej; poznasz rolę Unii Europejskiej w przemianach społecznych i gospodarczych kontynentu; poznasz rozmieszczenie ludności na podstawie mapy ludności Europy; nauczysz się analizować strukturę wieku i płci ludności Europy na podstawie danych statystycznych; poznasz przyczyny i skutki starzenia się społeczeństw w Europie; zapoznasz się z przyczynami i konsekwencjami zróżnicowania demograficznego ludności Europy; poznasz przyczyny migracji ludności w Europie; nauczysz się wskazywać kraje imigracyjne i emigracyjne w Europie; zapoznasz się z problemami migracyjnymi w Europie; poznasz największe europejskie metropolie; nauczysz się wskazywać podobieństwa i różnice między największymi miastami Europy: Londynem i Paryżem; poznasz związki między głównymi cechami środowiska przyrodniczego wybranych krajów Europy a wykorzystaniem różnych źródeł energii; zapoznasz się ze znaczeniem nowoczesnego przemysłu i usług w gospodarce na przykładzie Francji; nauczysz się dokonywać porównania cech rolnictwa Danii i Węgier; poznasz związki między rozwojem turystyki w Europie Południowej a warunkami przyrodniczymi oraz dziedzictwem kultury śródziemnomorskiej; poznasz walory przyrodnicze i pozapryrodnicze Europy Południowej; nauczysz się przyjmować postawę

szacunku i zrozumienia wobec innych kultur przy zachowaniu poczucia wartości dziedzictwa kulturowego własnego kraju.

Treści z podstawy programowej:

VII Geografia Europy: położenie i granice kontynentu; podział polityczny Europy; główne cechy środowiska przyrodniczego; zjawiska występujące na granicach płyt litosfery; zróżnicowanie ludności oraz starzenie się społeczeństw; największe europejskie metropolie; zróżnicowanie źródeł energii w krajach europejskich; rolnictwo, przemysł i usługi w wybranych krajach europejskich; turystyka w Europie Południowej.

Opis zakładanych osiągnięć ucznia (kryteria sukcesu)

Uczeń:

Charakteryzuje położenie, przebieg granic oraz linii brzegowej Europy; przedstawia podział polityczny Europy oraz rolę Unii Europejskiej w przemianach społecznych i gospodarczych kontynentu; charakteryzuje ukształtowanie powierzchni Europy; na przykładzie Islandii określa związek między położeniem na granicy płyt litosfery a występowaniem wulkanów i trzęsień ziemi; przedstawia zróżnicowanie klimatyczne Europy oraz czynniki, które o nim decydują; omawia rozmieszczenie ludności oraz główne przyczyny i skutki starzenia się społeczeństw w Europie; wyjaśnia przyczyny i konsekwencje zróżnicowania demograficznego ludności Europy; ocenia społeczno-ekonomiczne i kulturowe konsekwencje migracji na obszarze Europy; określa podobieństwa i różnice między wielkimi miastami Europy: Londynem i Paryżem; porównuje cechy rolnictwa Danii i Węgier; wykazuje związek między cechami środowiska przyrodniczego wybranych krajów Europy a wykorzystaniem różnych źródeł energii; przedstawia znaczenie nowoczesnego przemysłu i usług w gospodarce na przykładzie Francji; wykazuje związki między rozwojem turystyki w Europie Południowej a warunkami przyrodniczymi oraz dziedzictwem kultury śródziemnomorskiej; przyjmuje postawę szacunku i zrozumienia wobec innych kultur przy zachowaniu poczucia wartości dziedzictwa kulturowego własnego kraju.

Proponowane rozwiązania metodyczne do działu:

W realizacji treści dotyczących położenia geograficznego, linii brzegowej i ukształtowania terenu warto posłużyć się ICT, aplikacją Google Earth, w celu umiejscowienia Europy na kuli ziemskiej oraz analizowania linii brzegowej Europy z lotu ptaka. Przy tych metodach powinien pojawić się element dyskusji, analizy oraz wyciągania wniosków. Aplikację można wykorzystać do przeanalizowania umownej granicy między Europą i Azją. Treści zawarte w tym dziale dają szerokie możliwości konstruktywistycznego uczenia się. Uczniowie, tworząc i działając, będą dochodzić do właściwych wniosków i zdobywać wiedzę. Należy zatem bazować na metodach problemowych, takich jak debata – za i przeciw, przy rozwinięciu zagadnienia: ocena społeczno-ekonomicznych i kulturowych konsekwencji migracji na obszarze Europy;

Metodę 5Q albo rybi szkielet polecam między innymi do rozwinięcia zagadnienia: przyczyny i skutki starzenia się społeczeństw w Europie; przyczyny i konsekwencje zróżnicowania demograficznego ludności Europy; metaplan – znaczenie nowoczesnego przemysłu i usług w gospodarce. Zastosować analizę SWOT do opracowania zagadnienia: związek między cechami środowiska przyrodniczego wybranych krajów Europy a wykorzystaniem różnych źródeł energii. Na każdej lekcji można uatrakcyjnić zajęcia, wykorzystując fragmenty filmów dotyczących danych miejsc, na przykład: Islandia – wulkanizm <https://www.youtube.com/watch?v=rvDMA8ht2zo>, Dania – rolnictwo <https://www.youtube.com/watch?v=plUO46PMoz4>, wykorzystać ICT, materiał interaktywny – mapę polityczną Europy.

Dział VIII: Sąsiedzi Polski (6 godz. dydaktycznych)

Proponowane tematy:

1. Niemcy przykładem przemian w przemyśle.
- 2–3. Co warto zobaczyć i zwiedzić na Litwie i Białorusi?
4. Czy środowisko przyrodnicze ma wpływ na atrakcje turystyczne? Czechy i Słowacja.
5. Dlaczego Ukraina, mająca olbrzymi potencjał, nie może stać się potęgą gospodarczą?
6. Co wpływa na wielką różnorodność Rosji?

Cele sformułowane w języku ucznia:

Zapoznasz się z położeniem geograficznym sąsiadów Polski; poznasz główne kierunki zmian w strukturze przemysłu w Niemczech na przykładzie Nadrenii Północnej-Westfalii; dowiesz się o relacjach sąsiedzkich między Polską a Niemcami; zapoznasz się z walorami przyrodniczymi i kulturowymi Litwy i Białorusi; nauczysz się projektować trasę wycieczki turystycznej; poznasz relacje sąsiedzkie między Polską a Litwą i Białorusią; zapoznasz się z głównymi kierunkami rozwoju gospodarczego Czech i Słowacji; poznasz atrakcje turystyczne i rekreacyjno-sportowe Czech i Słowacji; poznasz relacje sąsiedzkie między Polską a Czechami; zapoznasz się z głównymi problemami politycznymi, społecznymi i gospodarczymi Ukrainy; dowiesz się o relacjach sąsiedzkich między Polską a Ukrainą; poznasz położenie geograficzne Rosji; poznasz zróżnicowanie środowiska przyrodniczego; dowiesz się, co oznacza termin „obwód kaliningradzki”; poznasz gospodarkę Rosji; dowiesz się o relacjach sąsiedzkich między Polską a Rosją; ocenisz potrzebę kształtowania dobrych relacji Polski z jej sąsiadami.

Treści nauczania z podstawy programowej:

VIII Sąsiedzi Polski: przemiany przemysłu w Niemczech; dziedzictwo kulturowe Litwy i Białorusi; środowisko przyrodnicze i atrakcje turystyczne Czech i Słowacji; problemy polityczne, społeczne i gospodarcze Ukrainy; zróżnicowanie przyrodnicze i społeczno-gospodarcze Rosji; relacje Polski z sąsiadami.

Opis zakładanych osiągnięć ucznia (kryteria sukcesu)

Uczeń:

Charakteryzuje przemiany w strukturze przemysłu w Niemczech na przykładzie Nadrenii Północnej-Westfalii; projektuje trasę wycieczki po Litwie i Białorusi uwzględniającej wybrane walory środowiska przyrodniczego i kulturowego; przedstawia przykłady atrakcji turystycznych i rekreacyjno-sportowych Czech i Słowacji; rozumie problemy polityczne, społeczne i gospodarcze Ukrainy; wykazuje zróżnicowanie środowiska przyrodniczego i opisuje gospodarkę Rosji; charakteryzuje relacje Polski z krajami sąsiadującymi; rozumie potrzebę kształtowania dobrych relacji Polski z jej sąsiadami.

Proponowane rozwiązania metodyczne do działu:

Na początku każdej lekcji warto wykorzystać aplikację Google Earth, w celu zlokalizowania danego państwa, a następnie odnieść informacje dotyczące położenia geograficznego do mapy fizycznej Europy. Warto dowiedzieć się od uczniów, co do tej pory wiedzą o omawianym państwie, wykorzystując wizualizację pamięciową. Nauczyciel może posilkować się również zasobami dostępnymi w sieci, w celu zobrazowania elementów nierozzerwalnie związanych z danym państwem, bazując na rysunku i hasłach wyrazowych. Jest to metoda, która pozwala w szybkim tempie przyswoić wiedzę. Hasłem przewodnim programu jest konstruktywizm, teoria uczenia się podkreślająca przede wszystkim aktywność jednostki w zdobywaniu wiedzy, przejawiającą się w ciągłej interakcji z otoczeniem, dlatego też w tym dziale proponuję bazować na pracy zespołowej. Pierwsza propozycja realizowana jest w oparciu o metodę *world café*, przy omawianiu tematów o Czechach, Słowacji i Rosji. Uczniowie wielokrotnie przesiadają się od stołu do stołu, aby przedstawić swoje pomysły i swój sposób postrzegania pewnych kwestii oraz w celu porównania z pomysłami innych uczestników. W ten sposób dochodzi do intensywnej wymiany wiedzy i doświadczeń, z której wysnuwa się coraz gęściej utkaną sieć twórczych pomysłów. Natomiast przy realizacji tematyki o Litwie i Białorusi można wykorzystać metodę miniprojektu uczniowskiego. Realizując tematy dotyczące Ukrainy i Niemiec, warto oprzeć się na metodzie SWOT. Przy pracy zespołowej proponuję odsyłać uczniów do fragmentów filmów znajdujących się w Internecie, na przykład Białoruś – <https://www.youtube.com/watch?v=CV35JITAdQE>; Rosja – <https://www.youtube.com/watch?v=HTVc4qgHzJO>; Ukraina – <https://www.youtube.com/watch?v=h52ueEcseLc>.

Lekcję powtórzeniową z całego działu proponuję przygotować, wykorzystując nowoczesną technologię, na przykład w odniesieniu do aplikacji Quizizz.com. Uczniowie dobrani w pary odpowiadają na pytania zawarte w quizie, mając wyznaczony czas na analizę pytań i wskazanie odpowiedzi.

Innowacyjnością w programie jest propozycja pracy klasowej w nowej odsłonie, w oparciu o nowoczesną technologię. Nauczyciel opracowuje test na stronie quizizz.com, a uczniowie po zalogowaniu się na stronę indywidualnie rozwiązują

test przy użyciu smartfonów. Pytania są przez system tak wygenerowane, że każdy uczeń rozwiązując test, ma inną kolejność zadań. Zaletą takiej pracy klasowej jest natychmiastowa informacja zwrotna o wszystkich zadaniach wykonanych przez uczniów. Dzięki temu można na koniec lekcji przeanalizować wszystkie odpowiedzi uczestników. Nie tylko zdobyte punkty przy każdym zadaniu, lecz także pytania, które okazały się najtrudniejsze, oraz te, na które wszyscy odpowiedzieli poprawnie.

Klasa VII

Dział IX: Środowisko przyrodnicze Polski na tle Europy (13 godz. dydaktycznych)

Proponowane tematy lekcji:

1. Położenie Polski w Europie i na kuli ziemskiej.
2. W jakim województwie mieszkasz?
3. Czy ruchy górotwórcze miały wpływ na rzeźbę Europy i Polski?
4. Dowody obecności lądolodu na terenie Polski i Europy.
5. Wpływ czynników klimatotwórczych na klimat w Polsce.
6. W jaki sposób zmienność pogody wpływa na rolnictwo, transport i turystykę?
7. Czy Wisła jest królową polskich rzek?
8. Jakie tajemnice skrywa Bałtyk?
9. Które gleby w Polsce są najbardziej urodzajne?
10. Gleby w mojej okolicy – odkrywka glebowa – zajęcia w terenie.
11. Lasy w Polsce.
12. Formy ochrony przyrody w Polsce.
13. Czy Polska jest krajem bogatym w surowce mineralne?

Cele sformułowane w języku ucznia:

Poznasz położenie fizycznogeograficzne i polityczne Polski; przyjrzesz się przebiegowi granic lądowych; dowiesz się o przebiegu granic morskich wód wewnętrznych; poznasz skrajne punkty Polski i Europy; nauczysz się odczytywać szerokość i długość geograficzną wybranych punktów na mapie Polski i Europy; poznasz powierzchnię Polski i porównasz z powierzchnią innych państw w Europie; dowiesz się o konsekwencjach rozciągłości południkowej i równoleżnikowej Polski; nauczysz się obliczać rozciągłość południkową i równoleżnikową Europy i Polski; dowiesz się, jak wskazywać na mapie województwa oraz ich stolice; zapoznasz się z najważniejszymi wydarzeniami geologicznymi w Polsce na podstawie tablicy stratygraficznej; poznasz wpływ ruchów górotwórczych w Europie na ukształtowanie powierzchni Polski; dowiesz się, gdzie znajdują się góry fałdowe, zrębowe oraz wulkaniczne w Europie i w Polsce; poznasz wpływ zlodowaceń w Europie na ukształtowanie powierzchni Polski; dowiesz

się, jak powstają lodowce; nauczysz się rozróżniać formy polodowcowe; dowiesz się o rzeźbie staroglacjalnej i młodoglacjalnej; poznasz czynniki kształtujące klimat w Polsce; dowiesz się o występowaniu głównych mas powietrza i o ich wpływie na pogodę w Polsce; nauczysz się analizować rozkład temperatury powietrza oraz opadów atmosferycznych w Polsce na podstawie map tematycznych; poznasz długość okresu wegetacyjnego w Polsce; dowiesz się o wpływie pogody na rolnictwo, transport i turystykę w Polsce; poznasz środowisko przyrodnicze Bałtyku oraz przyczynę degradacji jego wód; zapoznasz się z ustrojami rzecznyymi wybranych europejskich rzek; poznasz cechy sieci hydrograficznej Polski; zaznajomisz się z wybranymi glebami występującymi w Polsce (brunatna, bielkowa, czarnoziem, mada, rędzina); nauczysz się przedstawiać rozmieszczenie gleb na mapie Polski; poznasz gleby strefowe i astrefowe; dowiesz się o przydatności rolniczej gleb; poznasz typy zbiorowisk leśnych w Polsce; nauczysz się rozróżniać rodzaje lasów; poznasz zróżnicowanie przestrzenne wskaźnika lesistości Polski; nauczysz się wskazywać największe kompleksy leśne w Polsce; poznasz gospodarcze znaczenie lasów; poznasz formy ochrony przyrody w Polsce; dowiesz się, gdzie w Polsce znajdują się parki narodowe; poznasz przykłady parków krajobrazowych, rezerwatów przyrody, pomników przyrody w Polsce oraz występujących we własnym regionie; przeanalizujesz argumenty przemawiające za koniecznością zachowania walorów dziedzictwa przyrodniczego; zapoznasz się z rozmieszczeniem głównych surowców mineralnych Polski; poznasz znaczenie gospodarcze surowców mineralnych; dowiesz się o podziale surowców mineralnych; nauczysz się przyjmowania postawy współodpowiedzialności za stan środowiska przyrodniczego Polski.

Treści nauczania z podstawy programowej:

IX Środowisko przyrodnicze Polski na tle Europy: położenie geograficzne Polski; wpływ ruchów górotwórczych i zlodowaceń na rzeźbę Europy i Polski; przejściowość klimatu Polski; Morze Bałtyckie; główne rzeki Polski i ich systemy na tle rzek Europy; główne typy gleb w Polsce; lasy w Polsce; dziedzictwo przyrodnicze Polski; surowce mineralne Polski.

Opis zakładanych osiągnięć ucznia (kryteria sukcesu)

Uczeń:

Określa położenie fizyczno-geograficzne i polityczne Polski, wskazuje na mapie przebieg jej granic (w tym morskich wód wewnętrznych); odczytuje szerokość i długość geograficzną wybranych punktów na mapie Polski i Europy; na podstawie podanych współrzędnych geograficznych wskazuje skrajne punkty Polski i Europy oraz wyjaśnia konsekwencje rozciągłości południkowej i równoleżnikowej ich obszarów; podaje nazwy województw i ich stolic oraz wskazuje je na mapie; przedstawia wpływ ruchów górotwórczych i zlodowaceń w Europie na ukształtowanie powierzchni Polski; prezentuje główne czynniki kształtujące klimat Polski; charakteryzuje elementy klimatu Polski oraz długość okresu wegetacyjnego; wyjaśnia wpływ zmienności pogody

w Polsce na rolnictwo, transport i turystykę; charakteryzuje środowisko przyrodnicze Morza Bałtyckiego oraz przyczyny degradacji jego wód; opisuje walory przyrodnicze Wisły i Odry, charakteryzuje systemy rzeczne obu tych rzek oraz porównuje je z wybranymi systemami rzecznyymi w Europie; wyróżnia najważniejsze cechy gleby brunatnej, biellicowej, czarnoziem, mady i rędziny, wskazuje ich rozmieszczenie na mapie Polski oraz ocenia przydatność rolniczą; rozróżnia rodzaje lasów w Polsce (na podstawie filmu, ilustracji lub w terenie) oraz wyjaśnia zróżnicowanie przestrzenne wskaźnika lesistości Polski; wymienia formy ochrony przyrody w Polsce; wskazuje na mapie parki narodowe oraz podaje przykłady rezerwatów przyrody, parków krajobrazowych i pomników przyrody występujących na obszarze własnego regionu; podaje argumenty przemawiające za koniecznością zachowania walorów dziedzictwa przyrodniczego; wskazuje na mapie rozmieszczenie głównych surowców mineralnych Polski oraz omawia ich znaczenie gospodarcze; przyjmuje postawę współodpowiedzialności za stan środowiska przyrodniczego Polski.

Proponowane rozwiązania metodyczne do działu:

Przy realizacji tematu o położeniu geograficznym Polski warto rozpocząć od pytania skierowanego do klasy, jakie treści mogłoby przekazać koledze z Chin, by przybliżyć mu informacje o położeniu Polski. Praca w grupach – mapa mentalna. Do analizy położenia można wykorzystać mapę ścienną Polski, Europy, świata i aplikację Google Earth oraz poprzeć to dyskusją uczniowską. Można także wprowadzić ćwiczenia na mapie konturowej Polski – zaznaczanie i podpisywanie państw graniczących – oraz odwołać się do roczników statystycznych w celu poznania długości granic z polskimi sąsiadami. Warto wytłumaczyć sposób obliczania różnicy wysokości Słońca między północnymi i południowymi krańcami Polski oraz sposób obliczania różnicy czasu słonecznego między wschodnimi a zachodnimi krańcami Polski. Przy realizacji tematu dotyczącego podziału administracyjnego Polski można również wykorzystać formę pracy w grupach – wykonanie diagramu dotyczącego wielkości województw w oparciu o rocznik statystyczny. Przy omawianiu tematu dotyczącego zlodowaceń można rozpocząć zajęcia od krótkiego filmu edukacyjnego: <https://www.youtube.com/watch?v=ZT2GpBZ2qCE>.

Na zajęciach dotyczących ruchów górotwórczych warto wykorzystać fragmenty filmu z e-podręcznika: <http://www.epodreczniki.pl/reader/c/316607/v/2/t/student-canon/m/mcb3112aeca6983d2>, który obrazuje treści i nawiązuje do tematu.

Polecam również wykorzystanie innych zasobów z e-podręcznika – mapy Europy – *Zlodowacenie plejstoceńskie* oraz nagrania video *Zasięgi zlodowaceń*. Do pracy w grupie warto zaproponować opracowanie zagadnień dotyczących form polodowcowych na Nizinie Polskiej oraz form polodowcowych w górach. Przy podsumowaniu tematu o klimacie można posłużyć się zadaniami zamieszczonymi w e-podręczniku:

http://www.epodreczniki.pl/reader/c/310238/v/2/t/student-canon/m/m83c092d8e421acf6#m83c092d8e421acf6_1503905579466_0

Proponuję pracę w grupach w oparciu o metodę drzewka decyzyjnego do rozszerzenia zagadnienia: „W jaki sposób zmienność pogody w Polsce wpływa na rolnictwo, transport i turystykę?”. Temat zajęć terenowych lekcja „pod chmurką” „Gleby w mojej okolicy – odkrywka glebowa – zajęcia w terenie”. Zadaniem nauczyciela jest przygotowanie kart pracy zawierających takie polecenia jak np.: narysowanie profilu glebowego, wskazanie poziomów glebowych, dokonanie pomiaru poziomu próchnicznego, scharakteryzowanie typu gleby.

Kolejną propozycją jest praca w grupach za pomocą analizy SWOT: „Jakie tajemnice skrywa Bałtyk? Środowisko przyrodnicze Bałtyku oraz przyczyna degradacji jego wód”. Tematykę dotyczącą form ochrony przyrody można wykorzystać w miniprojekcie edukacyjnym, w którym uczniowie mogą odnieść się do własnego regionu.

Na lekcji powtórzeniowej z całego działu warto skorzystać z aplikacji Kahoot!. Klasę można podzielić na zespoły, które udzielają odpowiedzi, korzystając ze smartfonów, po dyskusji wewnątrz grupy, w odniesieniu do zagadnień przygotowanych przez nauczyciela, które zostaną wyświetlone na ekranie multimedialnym.

Dział X: Społeczeństwo i gospodarka Polski na tle Europy (22 godz. dydaktyczne)

Proponowane tematy lekcji:

1. Dlaczego w Polsce maleje liczba ludności?
2. Struktura wieku i płci ludności Polski.
3. Czy przyrost naturalny i rzeczywisty w Europie jest na podobnym poziomie?
4. Od czego zależy rozmieszczenie ludności w Polsce?
5. Migracje Polaków na tle współczesnych ruchów migracyjnych.
6. Czy Polska jest krajem jednolitym narodowościowo, etnicznie i wyznaniowo?
7. Struktura zatrudnienia ludności w Polsce i w wybranych państwach Europy.
8. Przyczyny i skutki bezrobocia w Polsce i w Europie.
9. Procesy urbanizacyjne w Polsce i w Europie.
10. Co decyduje o rozwoju rolnictwa w Polsce?
11. Od czego zależy zróżnicowanie rozmieszczenia upraw i chowu zwierząt gospodarskich?
12. Rolnictwo Polski na tle rolnictwa Europy.
13. Zmiany w strukturze przemysłu w Polsce i w Europie.
14. Dlaczego przemysł jest ważnym sektorem gospodarki?
15. Usługi filarem gospodarczym państwa.
- 16–17. Znaczenie transportu i łączności dla jakości życia mieszkańców i rozwoju gospodarczego Polski.
18. Czy gospodarka morska w Polsce ma szansę na znaczący rozwój?
- 19–20. Walory turystyczne Polski.
21. Czy na arenie międzynarodowej widoczne są sukcesy polskich przedsiębiorców?
22. Mój wpływ na rozwój Polski.

Cele sformułowane w języku ucznia:

Poznasz liczbę ludności Polski; dowiesz się o zmianach liczby ludności w Polsce na przestrzeni lat; nauczysz się obliczać przyrost naturalny oraz współczynnik przyrostu naturalnego; poznasz współczesny model rodziny; dowiesz się, jaka jest gęstość zaludnienia w Polsce; poznasz województwa o największej i najmniejszej gęstości zaludnienia; dowiesz się o czynnikach wpływających na rozmieszczenie ludności; nauczysz się analizować piramidę wieku i płci; dowiesz się, co oznaczają wyże i niższe demograficzne; nauczysz się charakteryzować długość życia kobiet i mężczyzn oraz liczbę urodzeń i zgonów w poszczególnych przedziałach wiekowych; nauczysz się obliczać współczynnik feminizacji; poznasz rodzaje i kierunki migracji; nauczysz się obliczać saldo migracji i przyrost rzeczywisty; dowiesz się, gdzie na świecie i w Europie zamieszkują duże społeczności polonijne; dowiesz się o zróżnicowaniu narodowościowym, etnicznym i wyznaniowym ludności Polski; poznasz aktywność zawodową ludności Polski; pozyskasz informacje na temat zatrudnienia ludności w trzech sektorach gospodarki narodowej; poznasz cechy i zmiany struktury zatrudnienia; dowiesz się, jakie są przyczyny zmian struktury zatrudnienia; dowiesz się o przyczynach bezrobocia w Polsce i w Europie; zapoznasz się ze skutkami bezrobocia w Polsce; poznasz czynniki decydujące o powstawaniu miast; dowiesz się o rozmieszczeniu nierównomiernym miast; nauczysz się, które miasta są największe w Polsce; poznasz różnice między aglomeracjami monocentrycznymi a policentrycznymi; nauczysz się obliczać wskaźnik urbanizacji; poznasz warunki przyrodnicze i pozapryrodnicze dla rozwoju rolnictwa; poznasz średnią wielkość gospodarstwa rolnego oraz procentowy udział gospodarstw rolnych o określonej wielkości w całym sektorze rolnictwa; poznasz główne uprawy i ich rozmieszczenie; dowiesz się, jakie są wymagania klimatyczno-glebowe roślin uprawnych; poznasz rośliny przemysłowe i ich przeznaczenie; dowiesz się, jakie czynniki przyrodnicze i pozapryrodnicze mają wpływ na rozmieszczenie chowu zwierząt; poznasz zbiory i plony: pszenicy, ziemniaków i buraków cukrowych w Polsce; poznasz zbiory i plony pszenicy, ziemniaków i buraków cukrowych we Francji, w Niemczech i na Ukrainie; nauczysz się dokonywać porównań o plonach i zbiorach w Polsce z wybranymi krajami Europy; nauczysz się odczytywać i porównywać liczbę osób zatrudnionych w rolnictwie, wielkość gospodarstw rolnych, zużycie nawozów sztucznych; poznasz podział przemysłu na działy i gałęzie; porozmawiasz na temat restrukturyzacji polskiego przemysłu; nauczysz się wymieniać funkcje przemysłu: ekonomiczne, społeczne i przestrzenne; poznasz czynniki lokalizacji przemysłu; dowiesz się najważniejszych informacji na temat transportu kolejowego: gęstość sieci kolejowej, zamykanie nierentownych szlaków kolejowych; poznasz obszary o największej koncentracji sieci kolejowej, ważne szlaki kolejowe; dowiesz się o wadach i zaletach transportu kolejowego; poznasz lepiej transport drogowy: nierównomierne rozmieszczenie dróg, problemy transportu drogowego, budowa autostrad i dróg ekspresowych, zalety i wady transportu drogowego; dowiesz się, jakie są największe porty lotnicze w Polsce; poznasz połączenia

międzynarodowe; przedyskutujesz wady i zalety transportu lotniczego; poznasz transport przesyłowy: rurociągi, gazociągi, wodociągi, linie energetyczne; zapoznasz się z cechami polskiego transportu morskiego; nauczysz się największych portów morskich i rodzajów przeładunków; dowiesz się o wykorzystaniu dróg morskich do przewozów pasażerskich; porozmawiasz na temat żeglugi przybrzeżnej; dowiesz się na temat przekopu Mierzei Wiślanej i znaczenia dla gospodarki Polski; dokonasz analizy podziału turystyki; dowiesz się o infrastrukturze turystycznej; poznasz walory przyrodnicze i kulturowe Polski; nauczysz się wymieniać ośrodki turystyczne na wybrzeżu, pojezierzach i w górach; poznasz obiekty znajdujące się na Liście Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego Ludzkości; dowiesz się o osiągnięciach Polaków w różnych dziedzinach życia, którzy odnieśli sukcesy na arenie międzynarodowej; poznasz swój wpływ na rozwój społeczno-gospodarczy i kulturowy Polski.

Treści z podstawy programowej:

X Społeczeństwo i gospodarka Polski na tle Europy: rozmieszczenie ludności, struktura demograficzna Polski (wiekowa, narodowościowa, wyznaniowa, wykształcenia, zatrudnienia); migracje Polaków na tle współczesnych ruchów migracyjnych w Europie; różnicowanie polskich miast; sektory polskiej gospodarki; rolnictwo Polski; zmiany struktury polskiego przemysłu; zróżnicowanie usług i ich rola w rozwoju gospodarki; rozwój komunikacji; gospodarka morską; atrakcyjność turystyczna Polski.

Opis zakładanych osiągnięć ucznia (kryteria sukcesu)

Uczeń:

Wyjaśnia zróżnicowanie gęstości zaludnienia na obszarze Polski na podstawie map tematycznych; analizuje zmiany liczby ludności Polski i Europy po 1945 r. na podstawie danych statystycznych; charakteryzuje struktury płci i wieku ludności Polski na podstawie piramidy płci i wieku; porównuje zmiany w przyroście naturalnym i rzeczywistym ludności w Polsce i wybranych krajach Europy; formułuje hipotezy dotyczące przyczyn i skutków migracji zagranicznych w Polsce; porównuje i wyjaśnia zróżnicowanie narodowościowe, etniczne i wyznaniowe ludności Polski i wybranych państw europejskich; wykazuje znaczenie poszczególnych sektorów gospodarki w rozwoju kraju oraz określa różnice w strukturze zatrudnienia ludności w Polsce i w wybranych państwach europejskich; porównuje stopę bezrobocia w Polsce i innych krajach europejskich oraz określa jego przyczyny i skutki w Polsce; analizuje poziom urbanizacji w Polsce i Europie, rozmieszczenie i wielkość miast w Polsce oraz identyfikuje przyczyny rozwoju największych polskich miast; opisuje warunki przyrodnicze i pozaprzyrodnicze rozwoju rolnictwa w Polsce; przedstawia przestrzenne zróżnicowanie głównych upraw i chowu zwierząt w Polsce oraz ich znaczenie gospodarcze; wyjaśnia przyczyny zmian w strukturze przemysłu Polski; podaje przykłady różnych rodzajów usług w Polsce oraz ocenia znaczenie transportu i łączności dla jakości życia mieszkańców i rozwoju gospodarczego naszego kraju; ocenia możliwości

rozwoju gospodarki morskiej w Polsce; charakteryzuje na przykładach walory turystyczne Polski oraz wybrane obiekty z Listy Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego Ludzkości położone w Polsce, dokonując refleksji nad ich wartością; podaje przykłady osiągnięć Polaków w różnych dziedzinach życia społeczno-gospodarczego oraz sukcesów polskich przedsiębiorstw na arenie międzynarodowej; jest świadomy tego, że może mieć w przyszłości wpływ na rozwój społeczno-gospodarczy i kulturowy Polski.

Proponowane rozwiązania metodyczne do działu:

W dziale tym zagadnienia z zakresu geografii społeczno-ekonomicznej rozpatrywane są na tle geografii Europy, dzięki temu możliwe jest ukazanie zależności między poszczególnymi zjawiskami, procesami i problemami. Większość zagadnień powinna być realizowana w formie pracy zespołowej.

Przykłady zagadnień problemowych i propozycje metod: Dlaczego w Polsce maleje liczba ludności? – metoda rybiego szkieletu; Czy gospodarka morska w Polsce ma szanse na znaczący rozwój? – metoda 5Q; Przyczyny i skutki bezrobocia w Polsce i w Europie – metaplan. Ciekawą propozycją metodyczną jest WebQuest – sposób realizacji projektu z wykorzystaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych. Nauczyciel, aby mógł oprzeć się na tej metodzie, musi założyć stronę internetową zawierającą szablony potrzebne do przedstawiania zadań i oczekiwań wobec uczniów. Uczniowie realizują zadania, wykorzystując zazwyczaj zasoby sieci. Proponowane zagadnienia do tej metody: Czy Polska posiada walory turystyczne Polski?/Znaczenie transportu i łączności dla jakości życia mieszkańców i rozwoju gospodarczego Polski.

Bardzo wartościową metodą jest „debatę oksfordzką”, która ma ustalony wcześniej przebieg. Celem jej jest dyskusja nad tezą, przy czym osoby debatujące to albo jej przeciwnicy, albo obrońcy. O tym, po której stronie mają się opowiedzieć, dowiadują się odpowiednio wcześniej, żeby mogli się przygotować. Zagadnienia, w omawianiu których można wykorzystać tę metodę: Migracje w Polsce i Europie – przyczyny i skutki. Mocne i słabe strony państw emigracyjnych i imigracyjnych. Kolejną propozycją jest zastosowanie metody badawczej IBSE (*Inquiry Based Science Education*). Polega ona na samodzielnym dochodzeniu do wiedzy i rozumowaniu naukowym. Uczniowie prowadzą dochodzenie naukowe poprzez formułowanie pytań, problemów badawczych, szukanie rozwiązań, krytyczne myślenie, poszukiwanie odpowiedzi na stawiane pytania. Metoda ma na celu kształtowanie postaw i kompetencji badawczych uczniów oraz rozwijanie ich samodzielności oraz umiejętności pracy w grupie. Proponowane zagadnienie, odpowiednie do realizacji tą metodą: Przyczyny i skutki bezrobocia w Polsce i w Europie. Warto zastosować pracę w parach przy zagadnieniach związanych z analizowaniem schematów, piramid wieku czy map w celu dokonywania porównań. Na zakończenie lekcji można zastosować narzędzia ICT, na przykład wielonarzędziową aplikację LearningApps. Można opracować krzyżówki do każdego omawianego tematu, które uczniowie rozwiązują na tablicy multimedialnej, utrwalając wiadomości

i umiejętności w odniesieniu do zagadnień z działu. Proponuję również posłużyć się techniką zdań niedokończonych dotyczących całego działu, przygotowanych przez nauczyciela.

Dział XI: Relacje między elementami środowiska geograficznego na przykładzie wybranych obszarów Polski (14 godz. dydaktycznych)

Proponowane tematy lekcji:

1. Czy można zabezpieczyć region przed powodzią?
2. Czy zabudowa obszarów zalewowych ma wpływ na występowanie i skutki powodzi?
3. Co sprzyja produkcji energii ze źródeł nieodnawialnych i odnawialnych, a co ją ogranicza?
4. Rozwój energetyki na przykładzie województwa pomorskiego i łódzkiego.
5. W jaki sposób rozwój miast wpływa na strefy podmiejskie?
6. Warszawa i Kraków przykładem obszarów metropolitalnych.
7. Zależności między migracją, strukturą wieku i zmianami w zaludnieniu na obszarach wiejskich.
8. Wpływ przemian politycznych i gospodarczych w Polsce na zmiany struktury zatrudnienia.
9. Aglomeracja łódzka i konurbacja katowicka przykładem zmian w strukturze zatrudnienia.
10. Czy istnieje związek między przebiegiem autostrad i lokalizacją przedsiębiorstw?
11. Trójmiasto przykładem wzajemnych związków między transportem morskim a lokalizacją inwestycji przemysłowych i usługowych.
12. Walory przyrodnicze Pobrzeża Bałtyku i ich wpływ na rozwój turystyki.
- 13–14. Co przyczynia się do rozwoju turystyki na obszarach Małopolski?

Cele sformułowane w języku ucznia:

Poznasz znaczenie terminów: powódź, terasa zalewowa, sztuczny zbiornik wodny, retencja; poznasz zjawisko powodzi; dowiesz się o przyczynach powodzi w Polsce; poznasz obszary zagrożone powodzią w Polsce; poznasz skutki powodzi na przykładzie Dolnego Śląska i Małopolski; dowiesz się o czynnikach sprzyjających powodziom w Polsce; nauczysz się sposobów ochrony przeciwpowodziowej; poznasz wpływ zabudowy obszarów zalewowych i sztucznych zbiorników wodnych na występowanie oraz skutki powodzi na przykładzie Dolnego Śląska i Małopolski; dowiesz się o rozmieszczeniu największych sztucznych zbiorników wodnych w Polsce oraz poznasz ich rolę w ochronie przeciwpowodziowej; zapoznasz się z warunkami przyrodniczymi i pozaprzyrodniczymi sprzyjającymi produkcji energii ze źródeł nieodnawialnych i odnawialnych; przeanalizujesz ich wpływ na rozwój energetyki na przykładzie województw pomorskiego i łódzkiego; poznasz dane statystyczne dotyczące liczby farm wiatrowych w województwach łódzkim i pomorskim; dowiesz się o związku między

rozwojem dużych miast a zmianami struktury ludności na przykładzie obszarów metropolitalnych Warszawy i Krakowa; dowiesz się o przyczynach migracji do stref podmiejskich; poznasz zmiany w użytkowaniu i zagospodarowaniu terenu w strefach podmiejskich na przykładzie obszarów metropolitalnych Warszawy i Krakowa; dowiesz się o wpływie migracji na strukturę wieku; poznasz zmiany w zaludnieniu na obszarach wiejskich w województwach zachodniopomorskiego i podlaskiego; poznasz cechy gospodarki w konurbacji katowickiej i aglomeracji łódzkiej przed i po 1989 r.; poznasz wpływ przemian politycznych i gospodarczych w Polsce po 1989 r. na zmiany struktury zatrudnienia w konurbacji katowickiej i aglomeracji łódzkiej; poznasz związki między przebiegiem autostrad i dróg ekspresowych a lokalizacją przedsiębiorstw przemysłowych oraz centrów logistycznych i handlowych na obszarze metropolitalnym Wrocławia; nauczysz się dostrzegać związki między transportem morskim a lokalizacją inwestycji przemysłowych i usługowych na przykładzie Trójmiasta; omówisz wpływ walorów przyrodniczych Pobrzeża Bałtyku na rozwój turystyki na tym obszarze; poznasz wpływ dziedzictwa kulturowego Małopolski na rozwój turystyki na tym obszarze; zapoznasz się z najważniejszymi walorami turystycznymi Pobrzeża Bałtyku oraz najważniejszymi walorami turystycznymi Małopolski; nauczysz się interpretować dane statystyczne dotyczące ruchu turystycznego nad Morzem Bałtyckim i w Małopolsce.

Treści z podstawy programowej:

XI Relacje między elementami środowiska geograficznego na przykładzie wybranych obszarów Polski. Wpływ: sposobu zagospodarowania dorzecza na występowanie powodzi, warunków przyrodniczych (zasobów surowców mineralnych, wiatru, wód i usłonecznienia) i pozaprzyrodniczych na energetykę/rozwoju dużych miast na przekształcenia strefy podmiejskiej/procesów migracyjnych na strukturę wieku i zmiany w zaludnieniu obszarów wiejskich/przemian gospodarczych po 1989 r. na zmiany struktury zatrudnienia/transportu na rozwój działalności gospodarczej/walorów środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego na rozwój turystyki.

Opis zakładanych osiągnięć ucznia (kryteria sukcesu)

Uczeń:

Analizuje i porównuje konsekwencje stosowania różnych metod ochrony przeciwpowodziowej oraz określa wpływ zabudowy obszarów zalewowych i sztucznych zbiorników wodnych na występowanie i skutki powodzi na przykładzie Dolnego Śląska i Małopolski; analizuje warunki przyrodnicze i pozaprzyrodnicze sprzyjające produkcji energii ze źródeł nieodnawialnych i odnawialnych lub ograniczające ją oraz określa ich wpływ na rozwój energetyki na przykładzie województw pomorskiego i łódzkiego; identyfikuje związki między rozwojem dużych miast a zmianami w strefach podmiejskich w zakresie użytkowania i zagospodarowania terenu, stylu zabudowy oraz struktury ludności na przykładzie obszarów metropolitalnych Warszawy i Krakowa; wyjaśnia wpływ migracji na strukturę wieku i zmiany w zaludnieniu na obszarach

wiejskich na przykładach wybranych gmin województw zachodniopomorskiego i podlaskiego; wykazuje wpływ przemian politycznych i gospodarczych w Polsce po 1989 r. na zmiany struktury zatrudnienia na przykładzie konurbacji katowickiej i aglomeracji łódzkiej; identyfikuje związki między przebiegiem autostrad i dróg ekspresowych a lokalizacją przedsiębiorstw przemysłowych, centrów logistycznych i handlowych na obszarze metropolitalnym Wrocławia oraz między transportem morskim a lokalizacją inwestycji przemysłowych i usługowych na przykładzie Trójmiasta; określa wpływ walorów przyrodniczych Pobrzeża Bałtyku oraz dziedzictwa kulturowego Małopolski na rozwój turystyki na tych obszarach.

Proponowane rozwiązania metodyczne do działu:

W dziale tym proponuję wykorzystanie metody lekcji odwróconej w jak największym stopniu, zwłaszcza przy tematach: Wpływ zabudowy obszarów zalewowych i sztucznych zbiorników wodnych na występowanie i skutki powodzi na przykładzie Dolnego Śląska i Małopolski/Rozwój energetyki na przykładzie województwa pomorskiego i łódzkiego/Agglomeracja łódzka i konurbacja katowicka przykładem zmian w strukturze zatrudnienia. Metoda ta polega na zmianie koncepcji lekcji: uczniowie najpierw w swoich domach zapoznają się z nowymi treściami, a w szkole pogłębiają i utrwalają swoją wiedzę, ćwiczą umiejętności, rozwiązują problemy z wykorzystaniem wiedzy nauczyciela. Aby metoda była skuteczna, nauczyciel musi najpierw wyszukać lub przygotować rozmaite materiały dydaktyczne dotyczące danej lekcji i udostępnić je uczniom w sieci. Mogą to być filmiki, animacje, artykuły, prezentacje, materiały dźwiękowe, ciekawe strony internetowe, aplikacje itp. Uczniowie po zapoznaniu się z zasobami multimedialnymi powinni zrobić notatki, odpowiedzieć na postawione pytania oraz wykonać ćwiczenia. W szkole można zacząć zajęcia od krótkiego omówienia wykonanej przez uczniów pracy. Następnie uczniowie pracują w grupach w oparciu o treści poznane w domu. Wykonują zadania utrwalające i poszerzające wiedzę w obrębie tematu. Grupy pracują w swoim tempie, posiłkują się materiałami multimedialnymi, odtwarzając je za pomocą smartfonów.

Kolejną propozycją jest praca metodą PBL (*Problem Based Learning*), w której nauka jest oparta na problemie (jest jedną ze sprawdzonych metod konstruktywnej pedagogiki). Podczas stosowania tej metody uczniowie zaczynają od zbadania i interpretacji określonego problemu. Następnie członkowie grupy uczniowskiej gromadzą i porządkują informacje związane z zagadnieniem. Grupa wspólnie dochodzi do wniosku (który może być zarówno błędny, jak i prawidłowy), starając się osiągnąć kompromis. Każda grupa przedstawia opracowany problem, który zostaje poddany dyskusji i ocenie przez cały zespół klasowy. Proponowane tematy, przy których można zastosować tę metodę: Czy można zabezpieczyć region przed powodzią?/W jaki sposób rozwój miast wpływa na strefy podmiejskie? Przy miastach takich jak Warszawa, Kraków czy Wrocław warto sięgnąć po aplikację Google Earth w celu zlokalizowania

miejsca, na przykład z lotu ptaka. Dzięki tej aplikacji można przyjrzeć się zabudowie miast oraz terenów podmiejskich.

Na lekcji powtórzeniowej należy wykorzystać ICT w oparciu o aplikację Quizizz.com. Nauczyciel przygotowuje test, korzystając z aplikacji, następnie dzieli klasę na grupy. Członkowie grup po wspólnej dyskusji ustalają poprawną odpowiedź, którą wskazują, korzystając ze smartfonów.

Dział XII: Własny region (7 godz. dydaktycznych)

Proponowane tematy lekcji:

1. Mój region – moje miejsce na Ziemi.
2. Jakie skały występują w moim regionie?
3. Struktura demograficzna i gospodarka w moim regionie.
4. Atuty przyrodnicze i kulturowe mojego regionu.
5. Perły krajoznawcze mojego regionu. Trasa wycieczki.
- 6–7. Zajęcia terenowe. Wycieczka po najpiękniejszych miejscach naszego regionu.

Cele sformułowane w języku ucznia:

Poznasz znaczenie terminu „region”; nauczysz się określać położenie swojej miejscowości i swojego regionu; zapoznasz się z historią regionu; dowiesz się o środowisku przyrodniczym w regionie; poznasz genezę rzeźby powierzchni swojego regionu; nauczysz się rozpoznawać skały występujące w regionie; poznasz główne cechy struktury demograficznej ludności regionu; dowiesz się o najważniejszych atrybutach gospodarki regionu; poznasz walory turystyczne; nauczysz się prezentować przyrodnicze i kulturowe walory regionu; zaprojektujesz trasę wycieczki krajoznawczej po własnym regionie; dowiesz się o zależnościach między elementami środowiska geograficznego na podstawie obserwacji terenowych przeprowadzonych w wybranym miejscu własnego regionu; nauczysz się o formach współpracy zagranicznej między własnym regionem a zagranicznym regionem partnerskim lub w obrębie euroregionu.

Treści z podstawy programowej:

XII Własny region: źródła informacji o regionie; dominujące cechy środowiska przyrodniczego, struktury demograficznej oraz gospodarki; walory turystyczne; współpraca międzynarodowa.

Opis zakładanych osiągnięć ucznia (kryteria sukcesu)

Uczeń:

Wskazuje położenie swojego regionu geograficznego na mapie Polski; charakteryzuje środowisko przyrodnicze regionu oraz określa jego główne cechy na podstawie map tematycznych; rozpoznaje skały występujące we własnym regionie; wymienia główne cechy struktury demograficznej ludności i gospodarki regionu na podstawie

wyszukanych danych statystycznych i map tematycznych; przedstawia w dowolnej formie (np. prezentacji multimedialnej, plakatu, filmu, wystawy fotograficznej) przyrodnicze i kulturowe walory regionu; projektuje trasę wycieczki krajoznawczej po własnym regionie na podstawie znalezionych źródeł informacji oraz w miarę możliwości przeprowadza ją w terenie; wykazuje zależności między elementami środowiska geograficznego na podstawie obserwacji terenowych przeprowadzonych w wybranym miejscu własnego regionu; dyskutuje na temat form współpracy między własnym regionem a partnerskimi regionami zagranicznymi.

Proponowane rozwiązania metodyczne do działu:

Zajęcia można rozpocząć od wizualizacji pamięciowej. Uczniowie pracują w grupach i tworzą plakat, na którym umieszczają symbole, loga, hasła, które utożsamiane są z regionem. Prezentacja prac zespołów za pomocą metody gadająca ściana. Zagadnienia w tym dziale wpasowują się w realizację projektu edukacyjnego pod hasłem „Mój region”. Uczniowie dobrani w 3–4-osobowe grupy opracowują projekt zgodnie z założonymi zasadami. Przy jego realizacji powinni opracować na przykład wystawę fotograficzną regionu czy prezentację multimedialną. Jedną lekcję w dziale należy przeznaczyć na opracowanie trasy wycieczki po własnym regionie. W tym celu trzeba podzielić uczniów na zespoły projektowe, które opracują najciekawsze trasy po regionie. W trakcie pracy uczniowie mogą posługiwać się zasobami internetu, literaturą popularnonaukową, przewodnikami oraz mapą turystyczną regionu. Gotowe prace uczniowie przedstawiają na forum klasy. Uczniowie wybierają najciekawsze pomysły, które będą wykorzystane w trakcie zajęć terenowych.

Warto posłużyć się metodą 635 w odniesieniu do zagadnienia: Sposoby promowania własnego regionu. Klasę należy podzielić na sześcioosobowe zespoły. Każdy uczeń w grupie zapisuje 3 pomysły w ciągu 5 minut. Po tym czasie wymieniają się kartkami zgodnie z ruchem wskazówek zegara. W czasie kolejnych 5 minut na kartkach zapisywane są kolejne 3 pomysły. Wymiana kartek następuje do momentu, aż każdy otrzyma tę, na której rozpoczął pracę. Uczniowie mogą inspirować się wcześniej zapisanymi pomysłami. W czasie 30 minut na każdej kartce powstaje po 18 pomysłów-rozwiązań.

Na podsumowanie działu uczniowie podzieleni są na zespoły. Zadaniem grup jest stworzenie quizu o własnym regionie, korzystając z aplikacji Quizizz.com. Każda grupa uruchamia opracowany test, a pozostałe zespoły odpowiadają na pytania, korzystając ze smartfonu.

Dział XIII: „Mała ojczyzna” (4 godz. dydaktyczne)

Proponowane tematy lekcji:

1. Moja „mała ojczyzna”.
2. Jakie atrakcje skrywa moja „mała ojczyzna”?

3–4. Działania ma rzecz zachowania walorów przyrodniczych mojej „małej ojczyzny” – Lekcja „pod chmurką”.

Cele sformułowane w języku ucznia:

Poznasz znaczenie terminu „mała ojczyzna”; zapoznasz się z historią swojej miejscowości; omówisz warunki przyrodnicze: rzeźbę terenu, budowę geologiczną, klimat, wody powierzchniowe swojej miejscowości; poznasz główne obiekty charakterystyczne i decydujące o atrakcyjności „małej ojczyzny”; nauczysz się rozpoznawać je w terenie; zapoznasz się z działalnością gospodarczą na terenie „małej ojczyzny”; dowiesz się, jakie są działania służące zachowaniu walorów środowiska geograficznego: przyrodniczego i kulturowego; poznasz sposoby poprawy warunków życia lokalnej społeczności; dowiesz się o zasadach współodpowiedzialności za kształtowanie ładu przestrzennego oraz za rozwój „małej ojczyzny”.

Treści z podstawy programowej:

XIII „Mała ojczyzna”: obszar, środowisko geograficzne, atrakcyjność, tożsamość.

Opis zakładanych osiągnięć ucznia (kryteria sukcesu)

Uczeń:

Określa obszar utożsamiany z własną „małą ojczyzną” jako symboliczną przestrzeń w wymiarze lokalnym (np. gmina–miasto, wieś, dzielnica dużego miasta lub układ lokalny o nieokreślonych granicach administracyjnych); rozpoznaje w terenie główne obiekty charakterystyczne i decydujące o atrakcyjności „małej ojczyzny”; przedstawia w dowolnej formie (np. prezentacji multimedialnej, plakatu, filmu, wystawy fotograficznej) atrakcyjność „małej ojczyzny” jako miejsca zamieszkania i działalności gospodarczej na podstawie informacji wyszukanych w różnych źródłach; projektuje na podstawie własnych obserwacji terenowych działania służące zachowaniu walorów środowiska geograficznego (przyrodniczego i kulturowego) oraz poprawie warunków życia lokalnej społeczności; identyfikuje się z „małą ojczyzną” i czuje się współodpowiedzialny za kształtowanie ładu przestrzennego i jej rozwój.

Proponowane rozwiązania metodyczne do działu:

Propozycja rozpoczęcia zajęć od pracy w grupach z odniesieniem się do mapy mentalnej. Uczniowie zapisują znane im informacje, dotyczące ich „małej ojczyzny”, następnie prezentują prace na forum klasy, dokonując porównania map mentalnych, cały zespół klasowy dyskutuje na ich temat.

Przy realizacji tematu: „Jakie atrakcje skrywa moja » mała ojczyzna«?” najlepiej ponownie oprzeć się na pracy zespołowej. Uczniowie tworzą prezentację multimedialną, korzystając z przewodników turystycznych, zasobów internetowych, zasobów biblioteki szkolnej, map turystycznych itp. Nauczyciel określa kryterium sukcesu, by uczniowie mieli **świadomość**, jakie elementy powinna zawierać praca. Na koniec grupy przedstawiają

opracowaną prezentację. Warto stworzyć możliwość zaprezentowania tych prac przed większą grupą odbiorców, na przykład przy okazji święta szkoły.

Na zajęciach terenowych uczniowie posługują się mapą, planem. Dokonują obserwacji, podczas których analizują i zapisują przykłady działań służących zachowaniu walorów środowiska geograficznego. W oparciu o metodę kuli śnieżnej podają propozycje, które są możliwe do wdrożenia.

Klasa VIII

Dział XIV: Wybrane problemy i regiony geograficzne Azji (8 godz. dydaktycznych)

Proponowane tematy lekcji:

1. Azja kontynentem wielkich kontrastów.
2. Czy istnieje zależność między granicami płyt litosfery a występowaniem wulkanów?
3. Czy klimat monsunowy może wpłynąć na „kulturę ryżu”?
4. Co ma wpływ na nowoczesną gospodarkę Japonii?
- 5–6. Chiny – przemiany gospodarcze w najludniejszym państwie świata.
7. Indie, kraj kontrastów społecznych.
8. Dlaczego Bliski Wschód jest miejscem konfliktów zbrojnych?

Cele sformułowane w języku ucznia:

Dowiesz się, że Azja jest obszarem wielkich kontrastów geograficznych; określisz położenie geograficzne oraz linię brzegową Azji; poznasz ukształtowanie powierzchni Azji; poznasz najdłuższe rzeki oraz największe i najgłębsze jeziora Azji; określisz budowę geologiczną oraz przebieg granic płyt litosfery w Azji; zapoznasz się z położeniem rowów tektonicznych, wulkanów oraz występowaniem tsunami i trzęsień ziemi w Azji; dowiesz się o związku między przebiegiem granic płyt litosfery a występowaniem rowów tektonicznych, wulkanów, trzęsień ziemi i tsunami; poznasz sposoby zapobiegania skutkom trzęsień ziemi oraz tsunami; poznasz związek między cechami klimatu monsunowego a rytmem upraw i „kulturą ryżu” w Azji Południowo-Wschodniej; wskażesz na mapie Japonię; poznasz warunki naturalne Japonii; dowiesz się, co ma wpływ na tworzenie nowoczesnej gospodarki Japonii; określisz położenie geograficzne oraz warunki naturalne Chin; zapoznasz się ze zróżnicowaniem gęstości zaludnienia na obszarze Chin; dowiesz się o wpływie polityki demograficznej na kształtowanie stosunków społeczno-rodzinnych w Chinach; poznasz kierunki rozwoju gospodarczego Chin; dowiesz się, jakie Chiny mają znaczenie w gospodarce światowej; poznasz położenie geograficzne Indii; dowiesz się o eksplozji demograficznej w Indiach; przeanalizujesz kontrasty społeczne w Indiach; poznasz uwarunkowania rozwoju gospodarczego Indii; dowiesz się o konieczności współpracy międzynarodowej.

w rozwiązywaniu problemów społeczno-gospodarczych; poznasz państwa zaliczane do Bliskiego Wschodu; nauczysz się określać położenie geograficzne oraz poznasz warunki naturalne Bliskiego Wschodu; zidentyfikujesz cechy kulturowe mieszkańców Bliskiego Wschodu; poznasz różnice w rozwoju gospodarczym państw Bliskiego Wschodu; nauczysz się, jakie znaczenie mają zasoby ropy naftowej w rozwoju gospodarki Bliskiego Wschodu; dowiesz się o przyczynach i skutkach konfliktów zbrojnych na Bliskim Wschodzie; poznasz znaczenie ropy naftowej w gospodarce współczesnego świata; dowiesz się o zasadach tolerancji i poszanowania innych kultur i religii.

Treści z podstawy programowej:

XIV Wybrane problemy i regiony geograficzne Azji: Azja jako kontynent kontrastów geograficznych; pacyficzny „pierścień ognia”; klimat monsunowy w Azji Południowo-Wschodniej; Japonia – gospodarka na tle warunków przyrodniczych i społeczno-kulturowych; Chiny – rozmieszczenie ludności, problemy demograficzne oraz znaczenie w gospodarce światowej; Indie krajem wielkich możliwości rozwojowych oraz kontrastów społecznych i gospodarczych; Bliski Wschód – kultura regionu, ropa naftowa, obszar konfliktów zbrojnych.

Opis zakładanych osiągnięć ucznia (kryteria sukcesu)

Uczeń:

Wykazuje na podstawie map ogólnogeograficznych i tematycznych, że Azja jest obszarem wielkich geograficznych kontrastów; identyfikuje związki między przebiegiem granic płyt litosfery a występowaniem rowów tektonicznych, wulkanów, trzęsień ziemi i tsunami oraz na ich podstawie formułuje twierdzenia o zaobserwowanych prawidłowościach w ich rozmieszczeniu; dyskutuje na temat sposobów zapobiegania tragicznym skutkom trzęsień ziemi i tsunami; wykazuje związek między cechami klimatu monsunowego a rytmem upraw i „kulturą ryżu” w Azji Południowo-Wschodniej; ocenia znaczenie warunków przyrodniczych i czynników społeczno-kulturowych w tworzeniu nowoczesnej gospodarki Japonii; korzystając z mapy, wyjaśnia zróżnicowanie gęstości zaludnienia na obszarze Chin; przedstawia kierunki rozwoju gospodarczego Chin oraz ocenia ich znaczenie w gospodarce światowej; określa możliwości rozwoju gospodarczego Indii oraz przedstawia kontrasty społeczne w tym kraju; charakteryzuje region Bliskiego Wschodu pod względem cech kulturowych oraz zasobów ropy naftowej i poziomu rozwoju gospodarczego; wskazuje na mapie miejsca konfliktów zbrojnych na Bliskim Wschodzie, identyfikuje ich główne przyczyny i skutki; wykazuje postawę ciekawości i poszanowania wobec innych kultur i religii.

Proponowane rozwiązania metodyczne do działu:

W realizacji działu zaleca się korzystanie z aplikacji Google Earth, która przeniesie uczniów na kontynent Azji, następnie na obszar państw, o których będzie mowa. Narzędzia w niej zawarte pozwalają przybliżać i oddalać obszar w zależności od tego,

co nauczyciel chce pokazać. W celu zanalizowania położenia geograficznego warto oglądać powierzchnię z większych odległości, na przykład z 5000 km n.p.m. Można skorzystać z maksymalnego przybliżenia i pokazać uczniom np.: nowoczesny Dubaj, przemieszczając się jego ulicami. Będzie to stanowić dodatkową atrakcję.

Zaleca się zaktywizowanie uczniów poprzez metodę stolików eksperckich w realizacji tematu „Chiny – przemiany gospodarcze w najludniejszym państwie świata”.

Uczniów należy podzielić na grupy czteroosobowe. Każdy uczestnik grupy dostaje do przygotowania inne zagadnienie, stanowiące część wspólnego zadania. Osoby z różnych grup, które otrzymały to samo zadanie, siadają razem, tworząc tzw. stoliki eksperckie: dyskutują, analizują źródła, wysnuwają wnioski, przygotowują się do przekazania wiedzy innym członkom grupy. Po opracowaniu zadania eksperci od poszczególnych zagadnień wracają do swoich grup i prezentują materiał, który przygotowali przy stolikach ekspertów, ucząc pozostałe osoby w grupie. Proponowane zagadnienia dla osób w grupach: rozmieszczenie ludności Chin; zmiany liczby ludności Chin; kierunki rozwoju gospodarki Chin: przemysł i usługi; rolnictwo. Zagadnienia są obszerne, dlatego realizacja powinna odbywać się na dwóch godzinach lekcyjnych. Inną ciekawą metodą właściwą do zastosowania jest metoda trójkąta. Należy się na niej oprzeć, realizując treści dotyczące zagadnienia „Dlaczego Bliski Wschód jest miejscem konfliktów zbrojnych?”.

Można odwołać się również do metody tekstu przewodniego w oparciu o materiały przygotowane przez nauczyciela do tematu „Indie, kraj kontrastów społecznych”. W przypadku tej metody sprawdza się doskonale praca w parach.

Na lekcji powtórzeniowej należy podzielić klasę na trzyosobowe zespoły, których zadaniem jest wykonanie krzyżówki z wykorzystaniem narzędzi LearningApps. Zespoły losują temat z działu, do którego będą odnosić się w pracy, na koniec zaś każdej grupie trzeba stworzyć możliwość wyświetlenia krzyżówki na tablicy multimedialnej w celu rozwiązania jej przez inne zespoły.

Dział XV: Wybrane problemy i regiony geograficzne Afryki (7 godz. dydaktycznych)

Proponowane tematy lekcji:

1. Czy istnieją zależności pomiędzy położeniem geograficznym a strefami klimatycznymi?
2. Wpływ stref klimatycznych na zróżnicowanie świata organicznego Afryki.
3. Cyrkulacja powietrza w strefie międzyzwrotnikowej.
4. Sahel – życie w najsuchszym zamieszkałym regionie świata.
5. Kenia. Jak wykorzystać warunki przyrodnicze dla rozwoju turystyki?
6. Skutki stosowania rolnictwa żarowo-odłogowego i plantacyjnego w Afryce Zachodniej.

7. Jaką rolę pełnią tradycyjne i nowoczesne działy gospodarki w rozwoju państw w Afryce?

Cele sformułowane w języku ucznia:

Poznasz zależność pomiędzy położeniem geograficznym a występowaniem stref klimatycznych w Afryce; dowiesz się o wpływie stref klimatycznych na zróżnicowanie świata organicznego w Afryce; nauczysz się określać zależność między cyrkulacją atmosferyczną w strefie międzyzwrotnikowej a rozmieszczeniem opadów; dowiesz się o przyczynach występowania rzek i jezior okresowych w Afryce; poznasz związek pomiędzy zasobami wodnymi a sposobami gospodarowania w regionie; poznasz obszary narażone na konflikty z powodu braku wody w strefie Sahelu; przeanalizujesz przyczyny i skutki pustoszenia, rolnictwa żarowo-odłogowego oraz skutki jego stosowania; dowiesz się o przyczynach przyrodniczych, gospodarczych i społecznych niedożywienia ludności Afryki na przykładzie Etiopii; poznasz cechy rolnictwa plantacyjnego i skutki jego stosowania w Afryce Zachodniej; poznasz rolę tradycyjnych i nowoczesnych działów gospodarki w rozwoju wybranych krajów Afryki; dowiesz się o stereotypach w postrzeganiu Afryki.

Treści z podstawy programowej:

XV Wybrane problemy i regiony geograficzne Afryki: położenie Afryki i jego wpływ na cyrkulację powietrza i rozmieszczenie opadów atmosferycznych; strefowość klimatyczno-roślinno-glebową; warunki gospodarowania człowieka w strefie Sahelu – problem zachowania równowagi ekologicznej; rozwój turystyki w Kenii; rolnictwo żarowo-odłogowe i nowoczesne plantacje w Afryce Zachodniej; przyczyny niedożywienia w Etiopii; tradycyjna i nowoczesna gospodarka w Afryce.

Opis zakładanych osiągnięć ucznia (kryteria sukcesu)

Uczeń:

Opisuje i wyjaśnia cyrkulację powietrza w strefie międzyzwrotnikowej, wykazując jej związek z rozmieszczeniem opadów; wyjaśnia na podstawie map tematycznych istnienie strefowości klimatyczno-roślinno-glebowej w Afryce; zauważa związki między warunkami przyrodniczymi a możliwościami gospodarowania w strefie Sahelu oraz określa przyczyny procesu pustoszenia; dostrzega związki między walorami przyrodniczymi i kulturowymi a rozwojem turystyki na przykładzie Kenii; przedstawia cechy i ocenia skutki stosowania rolnictwa żarowo-odłogowego i plantacyjnego w Afryce Zachodniej; identyfikuje na podstawie tekstów źródłowych przyczyny i skutki niedożywienia ludności Afryki na przykładzie Etiopii; określa rolę tradycyjnych i nowoczesnych działów gospodarki w rozwoju wybranych krajów Afryki; przełamuje stereotypy w postrzeganiu Afryki.

Proponowane rozwiązania metodyczne do działu:

Do realizacji tematu „Skutki stosowania rolnictwa żarowo-odłogowego i plantacyjnego w Afryce Zachodniej” można wykorzystać metodę metaplanu, który opracowują uczniowie z podziałem na grupy. Odpowiadają na pytania: Jak było?/Jak być powinno?/Dlaczego nie jest tak, jak być powinno?/Jakie płyną z tego wnioski? Uczniowie korzystają z różnych materiałów źródłowych, w tym z internetu. Przy zagadnieniach dotyczących cyrkulacji powietrza w strefie międzyzwrotnikowej warto posilić się schematem oraz mapą z opadami atmosferycznymi z e-podręcznika: https://www.epodreczniki.pl/reader/c/140479/v/latest/t/student-canon/m/ivbBBhrNpJ#ivbBBhrNpJ_d5e287, także przy omawianiu stref krajobrazowych Afryki oraz strefy Sahelu pomocna będzie mapa z e-podręcznika. Na lekcji powtórzeniowej proponuję wyświetlenie zadań na tablicy multimedialnej i wykonanie ich przez chętnych uczniów.

Podczas realizacji tematyki „Sahel – życie w najsuchszym zamieszkałym regionie świata” można posłużyć się metodą lekcji odwróconej.

Dział XVI: Wybrane problemy i regiony geograficzne Ameryki Północnej i Południowej (7 godz. dydaktycznych)

Proponowane tematy lekcji:

1. Położenie geograficzne i środowisko przyrodnicze Ameryki Północnej i Południowej.
2. Tornada i cyklony tropikalne w Ameryce Północnej.
3. Przyczyny i skutki ekologiczne wylesiania Amazonii.
4. Dlaczego zanikają kultury pierwotne? Ludność rdzenna Ameryki Północnej i Południowej.
5. Cechy rozwoju i problemy wielkich miast na przykładzie Brazylii.
6. Dolina Krzemowa przykładem rozwoju nowoczesnej technopolii.
7. Rola USA w gospodarce światowej.

Cele sformułowane w języku ucznia:

Poznasz położenie geograficzne oraz linię brzegową Ameryki Północnej i Południowej; dowiesz się o współzależnościach pomiędzy elementami środowiska przyrodniczego obu Ameryk; poznasz budowę geologiczną Ameryki; dowiesz się o zależnościach między ukształtowaniem, cyrkulacją powietrza, odległością od morza, prądami morskimi a przebiegiem północnej granicy upraw i lasów w Kanadzie; przyswoisz wiadomości o uwarunkowaniach powstawania cyklonów tropikalnych; poznasz skutki cyklonów tropikalnych; przeanalizujesz mechanizm powstawania tornada; dowiesz się o skutkach tornada; poznasz przyczyny intensywnej wycinki drzew w Amazonii; dowiesz się o skutkach przyrodniczych i społecznych gospodarki leśnej w Amazonii; omówisz zagrożenia lokalne i globalne wynikające z wylesienia Amazonii; poznasz przyczyny zanikania kultur pierwotnych w Ameryce; poznasz cechy megalopolis; dowiesz się

o przyczynach powstawania slumsów w wielkich miastach Brazylii; zapoznasz się ze skutkami żywiołowego rozwoju miast; poznasz przyczyny rozwoju technopolii na przykładzie Doliny Krzemowej; poznasz znaczenie technopolii w rozwoju gospodarki opartej na wiedzy; przeanalizujesz rolę Stanów Zjednoczonych w światowej gospodarce; dowiesz się o przyczynach i skutkach marnowania żywności na przykładzie Stanów Zjednoczonych.

Treści z podstawy programowej:

XVI Wybrane problemy i regiony geograficzne Ameryki Północnej i Południowej: rozciągłość południkowa i ukształtowanie powierzchni; północna granica upraw i lasów w Kanadzie; cyklony i powodzie w Ameryce Północnej; problemy zagospodarowania a Dolina Krzemowa jako przykład technopolii; znaczenie gospodarcze Stanów Zjednoczonych w świecie.

Opis zakładanych osiągnięć ucznia (kryteria sukcesu)

Uczeń:

Ustala prawidłowości w ukształtowaniu powierzchni Ameryki Północnej i Południowej na podstawie map tematycznych; wykazuje zależności między ukształtowaniem powierzchni, cyrkulacją powietrza, odległością od morza, prądami morskimi a przebiegiem północnej granicy upraw i lasów w Kanadzie; identyfikuje skutki występowania tornad i cyklonów tropikalnych w Ameryce Północnej; analizuje konflikt interesów między gospodarczym wykorzystaniem Amazonii a ekologicznymi skutkami jej wylesienia; ocenia sytuację rdzennej ludności oraz wyjaśnia przyczyny zanikania kultur pierwotnych na przykładzie Ameryki Północnej lub Południowej; określa cechy megalopolis w Ameryce Północnej oraz wyjaśnia przyczyny powstawania slumsów w wielkich miastach na przykładzie Ameryki Południowej; na przykładzie Doliny Krzemowej wyjaśnia przyczyny rozwoju technopolii oraz jej znaczenie w rozwoju gospodarki opartej na wiedzy; korzystając z danych statystycznych, określa rolę Stanów Zjednoczonych w gospodarce światowej; wyjaśnia przyczyny i ocenia zjawisko marnowania się ogromnych ilości pożywienia w Stanach Zjednoczonych.

Proponowane rozwiązania metodyczne do działu:

Na początku działu, kiedy nauczyciel będzie wprowadzał uczniów w tajniki wiedzy o Ameryce Północnej i Południowej, warto posłużyć się znaną już aplikacją Google Earth. Warto poprosić jednego ucznia o wyszukanie na kuli ziemskiej kontynentu Ameryki Północnej i Południowej. Następnie można odesłać uczniów do mapy fizycznej półkuli zachodniej oraz do atlasów geograficznych w treściach odnoszących się do położenia geograficznego. Warto skorzystać również z treści z e-podręcznika, który ma bogatą bazę map i zadań. Można je wyświetlić na tablicy multimedialnej na podsumowanie lekcji https://www.epodreczniki.pl/reader/c/140479/v/latest/t/student-canon/m/iY63BGIFu1#iY63BGIFu1_d5e217.

Przy realizacji tematu „Zależności między ukształtowaniem powierzchni, cyrkulacją powietrza, odległością od morza, prądami morskimi” należy bazować na pracy zespołowej oraz wykorzystać plakat naukowy do prezentacji wyników badań, forma ta bowiem umożliwia szybkie i samodzielne zapoznanie się z prezentowanym materiałem. Taki plakat powinien zawierać tylko najważniejsze informacje, prezentując główną ideę badań i ich wyniki. W dziale tym proponuję również zaktywizowanie uczniów poprzez debatę za i przeciw w realizacji zagadnienia „Konflikt interesów między gospodarczym wykorzystaniem Amazonii a ekologicznymi skutkami jej wylesienia”. Metoda ta umożliwia i ułatwia podjęcie decyzji w zadanej kwestii. Debatę dzieli się na poszczególne etapy: określenie przedmiotu debaty, podział klasy na dwie grupy (klasy można nie dzielić na grupy, wtedy uczniowie podają argumenty „za” i „przeciw”), określenie czasu na debatę, debata i na koniec podsumowanie jej wyników. Te działania można przeprowadzać również w grupach. Kolejną propozycją jest również odwołanie się do metody edukacji odwróconej, zwłaszcza w przypadku tematu o nowoczesnych technopoliach na przykładzie Doliny Krzemowej, a także przy zagadnieniach dotyczących rdzennej ludności Ameryki Północnej i Południowej oraz zanikania ich kultur pierwotnych. Na lekcji wcześniejszej nauczyciel odsyła uczniów do materiałów, które posłużą im do pracy w przygotowaniu się do zajęć. Uczniowie zapoznają się z informacjami i na zajęcia przychodzą już zorientowani w temacie. Narzędziem głównym nie musi być wyłącznie internet. Najważniejsze, aby zapewnić uczniom specjalnie wybrane i przygotowane przez nauczyciela materiały dydaktyczne, które w sposób jasny i wyczerpujący przedstawiają zaplanowane treści lekcji – może to być film, materiały multimedialne, książki czy e-booki. Przed lekcją uczniowie są już do niej merytorycznie przygotowani, podczas zajęć wdrażają posiadaną wiedzę w praktyczne działania: ćwiczenia, dyskusje czy rozwiązywanie konkretnych problemów w pracy zespołowej.

Dział XVII: Wybrane problemy i regiony geograficzne Australii i Oceanii (2 godz. dydaktyczne)

Proponowane tematy lekcji:

1. Położenie geograficzne i środowisko przyrodnicze Australii i Oceanii.
2. Wpływ środowiska przyrodniczego na sposoby gospodarowania w Australii.

Cele sformułowane w języku ucznia:

Poznasz położenie geograficzne i środowisko przyrodnicze Australii i Oceanii; zapoznasz się ze strefowością klimatyczno-roślinną; zapoznasz się z rozmieszczeniem wód powierzchniowych; poznasz rozmieszczenie ludności Australii na podstawie mapy zaludnienia Australii; przeanalizujesz prawidłowości w rozmieszczeniu ludności Australii na tle warunków przyrodniczych; poznasz cechy rdzennych mieszkańców

Australii; zapoznasz się z warunkami rozwoju rolnictwa; dowiesz się, jakie są główne uprawy i hodowle w Australii; dowiesz się, co warunkuje rozwój gospodarczy Australii.

Treści z podstawy programowej:

XVII Wybrane problemy i regiony geograficzne Australii i Oceanii: środowisko przyrodnicze; rozmieszczenie ludności i gospodarka.

Opis zakładanych osiągnięć ucznia (kryteria sukcesu)

Uczeń:

Przedstawia specyfikę środowiska przyrodniczego Australii i Oceanii; identyfikuje prawidłowości w rozmieszczeniu ludności i główne cechy gospodarki Australii na tle warunków przyrodniczych.

Proponowane rozwiązania metodyczne do działu:

Zastosować aplikację Google Earth, która przeniesie uczniów na obszar Australii. Można dany obszar przybliżyć i oddalać, w zależności od tego, co chcemy zobaczyć. Jeśli chcemy analizować linię brzegową, to oglądamy z większych odległości na przykład z 3000 km nad powierzchnią ziemi. Aby przemieszczać się np. po pustynnych obszarach Australii, należy maksymalnie przybliżyć podgląd mapy. Propozycją metodyczną do tego działu jest odniesienie się do strategii wyprzedzającej, która polega na wcześniejszym przygotowaniu uczniów do lekcji przez zbieranie informacji, samodzielne uczenie się przed lekcją z wykorzystaniem odpowiednich aplikacji multimedialnych. Ciekawą propozycją jest opracowanie przewodnika po Australii i Oceanii, który będzie obejmował zagadnienia nie tylko z podstawy programowej, lecz także w znacznym stopniu materiał poszerzony. Klasę należy podzielić na pary uczniowskie. Nauczyciel wykorzystać może materiały z e-podręcznika: mapy, zdjęcia, schematy oraz zadania, które wyświetla na tablicy multimedialnej do posumowania działu: https://www.epodreczniki.pl/reader/c/140479/v/latest/t/student-canon/m/isXqFEzyu8#isXqFEzyu8_d5e262.

Dział XVIII: Geografia obszarów okołobiegunowych (2 godz. dydaktyczne)

Proponowane tematy lekcji:

1. Obszary okołobiegunowe: Arktyka i Antarktyda.
2. W jakim celu utworzono polarne stacje badawcze?

Cele sformułowane w języku ucznia:

Poznasz położenie i środowisko przyrodnicze obszarów okołobiegunowych; nauczysz się wskazywać różnice między warunkami środowiska Arktyki i Antarktydy; poznasz warunki klimatyczne Arktyki i Antarktydy; dowiesz się, w jaki sposób przystosował się świat organiczny do warunków klimatycznych panujących poza kołem podbiegunowym;

poznasz pierwszych zdobywców obu biegunów; pozyskasz informacje na temat rdzennej ludności Arktyki; poznasz rolę i znaczenie Traktatu Antarktycznego; dowiesz się o celach badań na Arktyce i Antarktydzie; zapoznasz się z osiągnięciami polskich badaczy obszarów okołobiegunowych; nauczysz się opisywać warunki życia w polarnej stacji badawczej; dowiesz się na o prawdopodobnych zmianach, jakie powstaną w obszarach okołobiegunowych w wyniku ocieplania klimatu na Ziemi.

Treści z podstawy programowej:

XVIII Geografia obszarów okołobiegunowych: środowisko przyrodnicze; badania naukowe; polscy badacze.

Opis zakładanych osiągnięć ucznia (kryteria sukcesu)

Uczeń:

Charakteryzuje położenie i środowisko przyrodnicze Antarktydy oraz wyjaśnia konieczność zachowania jej statusu określonego Traktatem Antarktycznym; przedstawia cele badań aktualnie prowadzonych w Arktyce i Antarktyce oraz prezentuje osiągnięcia polskich badaczy obszarów okołobiegunowych; opisuje warunki życia w polarnej stacji badawczej.

Proponowane rozwiązania metodyczne do działu:

Przy omawianiu tych zagadnień warto zastosować aplikację Google Earth, która przeniesie uczniów w polarne obszary Arktyki i Antarktydy. Można odesłać uczniów do pouczającego filmu edukacyjnego *Wyścig do bieguna południowego* <https://www.youtube.com/watch?v=xuPf-T83Wq0>. Można wykorzystać tylko jego fragmenty, by zainspirować uczniów albo zachęcić ich do obejrzenia w domu. Przy omawianiu zagadnień o obszarach okołobiegunowych można posłużyć się zdjęciami z e-podręcznika, https://www.epodreczniki.pl/reader/c/141189/v/38/t/student-canon/m/iZsJEcpcTQ#iZsJEcpcTQ_d5e151. Przy realizacji tej tematyki ciekawym rozwiązaniem jest zastosowanie metody projektu edukacyjnego. Dla każdej grupy nauczyciel powinien przygotować inne zagadnienia, na przykład: podobieństwa i różnice Arktyki i Antarktydy; polarna stacja badawcza; zdobywcy biegunów; osiągnięcia polskich badaczy obszarów okołobiegunowych; jak zmieniają się obszary okołobiegunowe na skutek efektu cieplarnianego?

5. METODY, TECHNIKI I FORMY PRACY

W programie zawarte są propozycje różnorodnych form pracy dotyczące w największym stopniu pracy w grupach, w nieco mniejszym zaś pracy w parach, indywidualnej oraz całego zespołu klasowego. Jest to podstawą wzajemnego uczenia się. Wszystkie metody dają możliwość przypisywania uczniom różnych zadań w zależności od ich zdolności, by każdy z nich miał satysfakcję z wykonanej pracy. Zostały podane takie formy, które najlepiej wpasowują się w określoną sytuację dydaktyczną, zależną od miejsca realizacji. Zaproponowane zostały różnorodne metody pracy przy każdym dziale, dzięki którym lekcje będą miały szansę stać się inspiracją do dalszych działań ze strony uczniów, a jednocześnie źródłem pomysłów do tworzenia własnych narzędzi dydaktycznych przez nauczyciela. W myśl stwierdzenia, że najbardziej kształtującymi metodami nauczania są te, które aktywizują ucznia, umożliwiając mu konstruowanie wiedzy przez samodzielne obserwacje, analizowanie, projektowanie i podejmowanie działań sprzyjających rozwiązywaniu problemów. Zaproponowane metody i techniki uwzględniają możliwości modyfikowania ich w przypadku uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi i będą sprzyjały kształtowaniu kompetencji kluczowych. Realizacja celów kształcenia geograficznego będzie odbywać się przez:

- metody aktywizujące, zachęcające do dostrzegania i rozwiązywania problemów i podejmowania własnych działań samokształcących,
- metody rozwijające umiejętności komunikacyjno-społeczne (metody praktyczne, np. metoda projektów, metody integracyjne i uczące współpracy, gry dydaktyczne, dyskusje uczące doboru trafnych argumentów oraz szacunku dla innych osób),
- metody umożliwiające ekspresję ucznia w wybranych przez niego dziedzinach, kształtujące system wartości, poczucie estetyki (np. inscenizacje, symulacje, drama, metody wykorzystujące środki plastyczne lub impresję, jak udział w wystawach),
- metody ewaluacyjne, które pozwalają na dokonywanie samooceny podejmowanych i zrealizowanych zadań, konstruktywną ocenę działań innych osób oraz przyjmowanie krytyki od innych osób, w szczególności rówieśników,
- traktowanie mapy, w tym cyfrowej, jako podstawowego źródła informacji oraz pomocy służącej kształtowaniu umiejętności myślenia geograficznego.

W programie przedstawione zostały nowatorskie metody w pracy z dziećmi dotyczące metody naukowej – eksperymentu geograficznego, który może być realizowany zarówno w sali lekcyjnej, jak i na zajęciach w przyszkolnym ogrodzie czy zajęciach terenowych. Kolejną proponowaną strategią jest kształcenie wyprzedzające (lekcja odwrócona) – samodzielna praca ucznia związana z przygotowaniem się na temat, który będzie realizowany na kolejnej lekcji z wykorzystaniem odpowiednich aplikacji komputerowych i zasobów internetu.

W programie znajdują się również wskazówki, jak korzystać z nowoczesnych technologii: aplikacji, gier dydaktycznych, programów edukacyjnych, które nauczyciel będzie mógł stosować na zajęciach. Wskazane narzędzia uatrakcyjnają oraz usprawniają lekcje, wpływają na zaangażowanie uczniów, co ma wpływ na wyniki pracy.

Propozycje różnorodnych metod i technik, w tym metod wykorzystujących narzędzia ICT, mają na celu odejście od metod podających i przejście do kształcenia poszukującego, to pozwoli uczniom opanować takie umiejętności, z których będą mogli skorzystać w różnych sytuacjach życiowych, w kolejnym etapie edukacyjnym, a w przyszłości w nowo tworzących się zawodach. Będą mogli wykazywać się kreatywnością, pomysłowością, dostosowaniem się do nowych sytuacji. Nabędą umiejętność współpracy w zespole i sprawnego komunikowania się na wielu płaszczyznach.

Wszystkie metody, techniki i formy uwzględniają wiek uczniów, ich zainteresowania oraz specjalne potrzeby edukacyjne.

W pracy z uczniami o SPE powinno się wykorzystywać różne metody pracy, zależne od omawianej tematyki, stawianych celów oraz możliwości intelektualnych uczniów. Nauczyciel powinien w taki sposób planować lekcje, aby uczniowie mogli się czuć tak, jak podczas na przykład podróży z przewodnikiem. Żeby osiągnąć ten cel, należy łączyć metody podające z metodami problemowymi, grami dydaktycznymi, ekspresyjnymi. Lekcje geografii powinny być zawsze atrakcyjne. Muszą zawierać treści i formy, które są zrozumiałe dla ucznia. Należy rozszerzyć wachlarz metod w oparciu o obserwacje, praktyczne działania skierowane do uczniów, a przekaz słowny wzbogacić środkami dydaktycznymi. Warto bazować na wielu pomocach naukowych, takich jak atlasy, mapy, ilustracje, zdjęcia, filmy, animacje, albumy, okazy skał i minerałów, okazy roślin itp. Dzięki ich stosowaniu uczniowie ze SPE będą mogli zyskać wyobrażenia adekwatne do rzeczywistości, co bezpośrednio wpływa na proces kształtowania pojęć geograficznych. W zależności od możliwości intelektualnych oraz zainteresowań uczniów nauczyciel powinien modyfikować treści programowe, a także stosować różne metody i formy organizacyjne. Ze względu na różne zdolności uczniów, tempo ich uczenia się oraz treści kształcenia jest konieczne zróżnicowanie pracy dydaktycznej.

6. OCENIANIE OSIĄGNIĘĆ UCZNIÓW

Ocenianie jest jednym z najtrudniejszych, a zarazem jednym z ważniejszych obszarów procesu dydaktyczno-wychowawczego. „Ocenianie osiągnięć edukacyjnych ucznia polega na rozpoznawaniu przez nauczycieli poziomu wiedzy i postępów w opanowaniu przez ucznia wiadomości i umiejętności w stosunku do wymagań edukacyjnych wynikających z podstawy programowej i realizowanych w szkole programów nauczania, uwzględniających tę podstawę”. Ocenianie wywołuje wiele emocji u uczniów, rodziców i nauczycieli, dlatego też nauczyciel powinien przedstawić szczegółowo wymagania oraz kryteria oceniania. Rolą oceniania jest wspieranie rozwoju ucznia, motywowanie go do pracy poprzez budowanie właściwych relacji między uczniem a nauczycielem sprzyjających uczeniu się.

Zgodnie z aktami prawnymi MEN nauczyciel jest zobowiązany indywidualizować pracę z uczniem na obowiązkowych i dodatkowych zajęciach edukacyjnych, odpowiednio do jego potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych. Indywidualizacja dotyczy dostosowania metod, środków nauczania do swoistych potrzeb, zdolności i zainteresowań ucznia. Dostosowanie wymagań polega na sformułowaniu wymagań edukacyjnych, kryteriów, które uwzględniają możliwości i ograniczenia, czyli dysfunkcje oraz mocne strony rozwoju i funkcjonowania dziecka.

Nauczyciel powinien przekazać uczniom, czego zamierza ich nauczyć, w jaki sposób to zrobi, jakie będą jego wymagania wobec uczniów oraz jak sprawdzi rezultaty nauczania. Jest to związane ze strategiami oceniania kształtującego. Ocenianie kształtujące jest powiązane z określonym stylem nauczania, nastawionym na to, jak uczniowie się uczą, i czyni ucznia odpowiedzialnym za własną naukę. Stosowanie w praktyce elementów oceniania kształtującego sprawia, że uczeń czuje się bezpiecznie, gdyż wie, że nauczyciel nie zaskoczy go dodatkowym kryterium oceny. W programie nauczania geografii przedmiotem oceny jest (wiedza i umiejętności): rozumienie zjawisk i przemian zachodzących w przyrodzie, interpretowanie zjawisk przyrodniczych, dostrzeganie związków przyczynowo-skutkowych, konieczności zachowania w środowisku równowagi zakłócaną działalnością człowieka, poznanie najbliższego otoczenia i specyfiki swojego regionu, prowadzenie obserwacji i pomiarów, wnioskowanie i uogólnianie, analizowanie różnych źródeł informacji, rozważne korzystanie z mediów.

Nauczyciel powinien stosować różne formy sprawdzania wiedzy i umiejętności uczniów, m.in.: odpowiedź ustną udzielaną na lekcji, aktywność podczas zajęć, orientację na mapie, pracę z tekstem, wykonane prezentacje multimedialne, uczestnictwo w grach dydaktycznych, tworzenie interaktywnych materiałów, referatów, działania w odniesieniu do eksperymentów i obserwacji, analizę wykresów, tabel,

diagramów, schematów, praca w grupach, prace pisemne: kartkówki (wiadomości i umiejętności z trzech ostatnich lekcji), konturówki sprawdzające umiejętność orientacji na mapie, sprawdziany (wiadomości i umiejętności z czterech i więcej lekcji), prace klasowe (testy działowe) – wyznaczone na całą jednostkę lekcyjną.

Propozycja kryteriów oceniania z geografii na poszczególne oceny:

Ocenę celującą otrzymuje uczeń, który:

wykazuje się całkowitym zrozumieniem wiadomości zawartych w programie; płynnie zastosowuje wiedzę geograficzną w realizacji zagadnień programowych; w sposób bezbłędny posługuje się terminologią geograficzną; nabywa umiejętności, które sprawnie stosuje w praktyce; dostrzega związki między poszczególnymi elementami rzeczywistości, zauważa ciągi przyczynowo-skutkowe; wykazuje się aktywnością na zajęciach; podejmuje się różnych działań, reprezentując szkołę w zakresie wiedzy geograficznej; jego prace kontrolne świadczą o systematycznej pracy ucznia.

Ocenę bardzo dobrą otrzymuje uczeń, który:

stosuje nabyte wiadomości i umiejętności geograficzne w praktyce; posługuje się terminologią geograficzną; dokonuje prawidłowej oceny zjawisk i faktów geograficznych; wykazuje się dużą aktywnością na zajęciach; angażuje się w dodatkową działalność; jego prace kontrolne są dowodem bardzo dobrze opanowanych wiadomości i umiejętności.

Ocenę dobrą otrzymuje uczeń, który:

posiada małe braki w opanowaniu wiedzy geograficznej, ale wykazuje się chęcią poprawy; w jego pracach pisemnych występują drobne błędy rzeczowe; ma ograniczenia w sferze dostrzegania związków przyczynowo-skutkowych; posiada ograniczoną umiejętność analizy problemu; stosuje terminologię geograficzną; stara się aktywnie pracować na zajęciach.

Ocenę dostateczną otrzymuje uczeń, który:

wiedzę programową słabo opanował; często posługuje się błędną terminologią; jego odpowiedzi pisemne i ustne są bardzo zawężone i wynika z nich, że uczeń pracuje niesystematycznie; jego prace są często odtwórcze; na zajęciach wykazuje bierną postawę, mało angażuje się i ma niewielki wkład w dyskusję na lekcji.

Ocenę dopuszczającą otrzymuje uczeń, który:

treści z programu opanował w stopniu minimalnym; samodzielnie nie dostrzega związków przyczynowo-skutkowych; ma dużo braków związanych z podstawowymi umiejętnościami; zadania na lekcjach w klasie i w terenie wykonuje z pomocą nauczyciela lub koleżanek i kolegów; wykazuje się incydentalną aktywnością na zajęciach; ma bardzo ubogie słownictwo geograficzne; często jest nieprzygotowany do lekcji; jego prace kontrolne mają duże braki dotyczące wiedzy i umiejętności geograficznych.

Ocenę niedostateczną otrzymuje uczeń, który nie spełnia kryteriów na ocenę dostateczną.

Proponowane metody sprawdzania osiągnięć to obserwacja działań uczniów w klasie, podczas typowej lekcji oraz w czasie zajęć terenowych. Oceniając, zwracamy uwagę nie tylko na efekty pracy, lecz przede wszystkim na pracę z instrukcją, posługiwanie się przyrządami badawczymi, dokumentowanie działań oraz współpracę w zespole. Kolejny sposób sprawdzania osiągnięć to rozmowa z uczniami, podczas której nauczyciel ma możliwość uzyskania informacji na temat poprawności posługiwania się językiem przedmiotu, sposobu myślenia oraz wnioskowania.

Zasady oceniania uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (uczniowie z upośledzeniem w stopniu lekkim):

przy dokonywaniu oceny uwzględnienie wkładu pracy w wykonywanie zadania; ocenianie rzeczywistych, indywidualnych postępów w nauce; stosowanie pochwał, zachęt do pracy; naprowadzanie ucznia na określone tory podczas wypowiedzi ustnych.

Zasady oceniania uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (uczniowie z zespołem nadpobudliwości psychoruchowej ADHD):

w trakcie wypowiedzi ustnych przeznaczanie więcej czasu na odtworzenie wiadomości, wykazywanie przy tym dużego spokoju; wspomaganie wypowiedzi ucznia; stosowanie różnorodnych form sprawdzania wiadomości i umiejętności, by nie zawęzić oceniania do pisemnych prac; częste ocenianie prac domowych.

Zasady oceniania uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (uczniowie z zespołem Aspergera):

stawianie motywujących ocen związanych z ciekawymi spostrzeżeniami, przemyśleniami, poprawnością toku myślenia, wyciąganiem wniosków; ocenianie przede wszystkim wysiłku włożonego przez ucznia; niestawianie ocen za brak estetyki prac.

Zasady oceniania uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (uczniowie z dysleksją):

stosowanie różnorodnych form sprawdzania wiadomości i umiejętności, po to by ograniczyć ocenianie na podstawie pisemnych odpowiedzi ucznia; stosowanie sprawdzianów ustnych „z ławki”; częste ocenianie prac domowych.

Przy ocenie ucznia ze SPE obowiązuje zasada indywidualizacji. Wystawiona ocena nie może być średnią ocen uzyskanych przez ucznia z różnych partii materiału, ani nie może wynikać z porównania osiągnięć z innymi uczniami. Musi być wielostronna. Należy przy jej wystawieniu wziąć pod uwagę indywidualne osiągnięcia ucznia oraz jego nowo zdobyte umiejętności, a także jego wkład pracy w naukę geografii, zainteresowanie i aktywność na zajęciach.

7. NOWATORSKI CHARAKTER PROGRAMU

Opracowany program daje szansę rozwijania i kształtowania kompetencji kluczowych u uczniów, które są definiowane jako połączenie wiedzy, umiejętności i postaw. Przyczyniają się one do efektywnego funkcjonowania człowieka we współczesnym i w przyszłym świecie. Kompetencje te są zgodne z Zaleceniami Rady Unii Europejskiej z dnia 22 maja 2018 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie, opublikowane w Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej C189 z dnia 4 czerwca 2018 r.

W programie kładziony jest nacisk na kształtowanie kompetencji kluczowych w ramach kształcenia geograficznego w szkole podstawowej. Podane zostały działania/zadania nauczyciela geografii związane z kształceniem tych umiejętności:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji: poprzez rozwijanie u uczniów nawyków czytelniczych, odwoływanie się do literatury, czasopism geograficznych, przyrodniczych, podręcznika, źródeł Internetu; interpretowanie pojęć, faktów i opinii w mowie i piśmie; zwracanie uwagi na poprawność zapisu terminów geograficznych, nazw własnych itp.;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności: zwracanie uwagi na prawidłowe odczytywanie w języku angielskim nazw własnych, organizacji, skrótów np.: GPS, GMO itp.;
- kompetencje matematyczne oraz kompetencje w zakresie nauk przyrodniczych, technologii i inżynierii: poprzez kształtowanie umiejętności posługiwania się skalą mapy, odczytywania i określania współrzędnych geograficznych wybranych miejsc na Ziemi, kształtowanie umiejętności analizowania danych statystycznych, porównywania, wyciągania wniosków z odczytywania wykresów, diagramów, schematów;
- kompetencje cyfrowe: poprzez kształtowanie umiejętności sprawnego posługiwania się aplikacjami takimi jak Google Maps, Google Earth, LearningApps, Quizizz, Create Kahoot! oraz materiałami źródłowymi w Internecie, rozwijanie umiejętności tworzenia prezentacji multimedialnych, interaktywnych plakatów, zasobów interaktywnych itp.;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się: poprzez kształtowanie umiejętności świadomego i konsekwentnego uczenia się, organizowania własnego procesu uczenia się poprzez organizowanie zajęć dydaktycznych z wykorzystaniem metody problemowej stwarzającej możliwość kreatywnego poszukiwania różnych rozwiązań; stosowanie dyskusji, debat, konkursów, występów. Proponowanie różnych form pracy od indywidualnej po pracę w parach i zespołową. Wdrażanie różnorodnych metod/technik na geografii, po to by dopasować je do uczniów w klasie i rozwijać w nich potencjał.

Wprowadzać strategie wyprzedzające, które są związane z samodzielną pracą ucznia: wyszukiwaniem, selekcjonowaniem i przygotowaniem treści potrzebnych do realizacji wskazanej przez nauczyciela tematyki;

- kompetencje obywatelskie: poprzez przygotowanie do uczestnictwa w życiu społeczno-zawodowym, organizowanie lub włączanie uczniów w akcje charytatywne: przyrodnicze i społeczne (Dzień Sprzątania Świata, Dzień Ziemi), wprowadzanie elementów preorientacji zawodowej poprzez zapraszanie pracowników różnych branż bądź zwiedzanie zakładów przemysłowych na terenie miejsca zamieszkania;
- kompetencje w zakresie przedsiębiorczości: wykorzystywanie metody obserwacji, eksperymentu na zajęciach geograficznych, po to by uczniowie rozwijali umiejętność stawiania hipotez, wnioskowania oraz weryfikowania hipotez. Eksperymenty geograficzne mogą być robione w laboratoriach geograficznych, jak i na zajęciach terenowych. Stwarzanie uczniom możliwości reprezentowania i promowania szkoły w środowisku lokalnym, w województwie i w kraju;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej: organizowanie zajęć w taki sposób, by uczniowie mogli dzielić się swoimi spostrzeżeniami, poglądami: dyskusje, pogadanki. Przy realizacji tematyki dotyczącej państw odwołanie się do charakterystycznych elementów współczesnego świata na przykład do muzyki, filmu, sztuki teatralnej czy literatury, wykorzystując metodę dramy, by kształtować tę umiejętność u swoich uczniów.

Nowatorski charakter programu jest widoczny w odniesieniu do powyższych przykładów kształtowania kompetencji kluczowych u uczniów. Dzięki tym działaniom uczniowie będą przyswajali treści międzyprzedmiotowe, chociażby wykorzystując metody naukowe – eksperymenty (z chemii, fizyki, biologii, informatyki, matematyki, języka polskiego, historii itp.). Jednocześnie wielostronne działania nie tylko będą kształtowały u uczniów umiejętności kreatywnego myślenia, lecz także zagwarantują wszechstronny rozwój, który będzie szansą na wpasowanie się w postawy i umiejętności niezbędne na rynku pracy.

Ponadto program ma zastosowanie w szerokim wachlarzu metod pracy z uczniami z przewagą metod aktywizujących, a przez to tworzeniu warunków do efektywnego współdziałania w grupie i umiejętności pracy w grupie, z wykorzystaniem narzędzi i aplikacji ICT, portali edukacyjnych, filmów edukacyjnych oraz animacji. Zaletą programu jest również nawiązywanie do innych dziedzin/przedmiotów w przybliżaniu realizowanych treści, na przykład do muzyki, teatru, filmu, sztuki, by zwiększyć skuteczność w przyswajaniu wiedzy i opanowaniu umiejętności. Kolejnym ważnym aspektem są opisane elementy oceniania kształtującego, które będą miały wpływ na kształtowanie się samooceny u uczniów i jednocześnie wpłynę to na większą motywację do uczenia się

geografii. Program pozwoli na stworzenie warunków do kształcenia kreatywności wobec problemów dotyczących środowiska przyrodniczego (nacisk na geografie regionalną), a przez to wspieranie samodzielności uczniów w działaniu. Program zorientowany jest na kształtowanie młodego Polaka/Europejczyka, który poradzi sobie w każdej nowej rzeczywistości zawodowej.

8. EWALUACJA PROGRAMU

Ewaluacja programu powinna być zaprojektowana w sposób procesowy, zapoczątkowana diagnozą w zakresie potrzeb i oczekiwań odbiorców programu, musi odbywać się na bieżąco. Jednym ze sposobów ewaluowania programu i jego skuteczności jest aktualne monitorowanie działań. Jednocześnie każda praca klasowa powinna być okazją do refleksji nad wprowadzeniem zmian, polegających na modyfikacji metod i technik nauczania, ilości godzin przeznaczonych na realizację poszczególnych modułów, rezygnacji z treści rozszerzających podstawę programową.

Ponadto przed zakończeniem pierwszego półrocza i roku szkolnego uczniowie otrzymają do wypełnienia ankiety ewaluacyjne, które wskażą stosunek do metod i pomocy naukowych stosowanych na lekcjach, do programu i do nauczyciela. Dzięki nim dokonuje się korekty w programie.

Przykładowa ankieta skierowana do uczniów po realizacji programu w szkole podstawowej:

Odpowiedz na poniższe pytania, podkreślając wybraną przez siebie odpowiedź: TAK lub NIE

1. Czy chętnie uczestniczyłeś/eś w zajęciach z geografii TAK/NIE
2. Czy przychodziłeś/eś na zajęcia przygotowana/y? TAK/NIE
3. Czy treści na zajęciach były według Ciebie przedstawione w sposób zrozumiały i interesujący? TAK/NIE
4. Czy zajęcia prowadzone przez nauczyciela pozwoliły Ci na aktywne uczestniczenie w nich? TAK/NIE
5. Czy metody pracy zaproponowane przez nauczyciela spowodowały, że lekcje stały się bardziej atrakcyjne dla Ciebie? TAK/NIE
6. Czy zajęcia w zespołach powodowały, że miałeś/eś większy komfort pracy? TAK/NIE
7. Czy w trakcie takiej formy mogłeś/eś samodzielnie podejmować decyzje? TAK/NIE
8. Czy lekcje pod chmurką były dla Ciebie bardziej atrakcyjne niż lekcje w klasie? TAK/NIE
9. Czy wykorzystywanie ICT na zajęciach były dla Ciebie interesujące? TAK/NIE
10. Czy w trakcie zajęć mogłeś/eś samodzielnie zdobywać wiedzę? TAK/NIE
11. Udziel krótkich odpowiedzi:
12. Podaj temat, którego realizacja podobała Ci się najbardziej i wyjaśnij dlaczego?
13. Wymień zagadnienia, które były dla Ciebie najtrudniejsze.

Ewaluacja sumatywna powinna być dokonywana podstawie pomiaru osiągnięć uczniów, efektów realizacji programu całościowo. Zadaniem ewaluacji programu będzie

określenie, czy dany program może być wykorzystywany w dalszej pracy, czy należy ulepszyć jego strukturę, zmienić techniki lub metody.

Całościowa ewaluacja programu będzie badała zmiany w postawach, umiejętnościach i wiedzy u uczniów, które zaszły w czasie realizacji programu oraz zbada, czy zostały zrealizowane cele programowe. Podstawowym narzędziem do zbierania danych będą ankiety, wzbogacone wywiadami, analiza zajęć oraz i wytworów pracy uczniów. Do oceny programu proponuję na przykład wykorzystanie modelu SWOT.

Wnioski/Rekomendacje

Program nauczania *Geografia kluczem do funkcjonowania w nowoczesnym świecie* jest zgodny z podstawą programową kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej (Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, opublikowane w Dz.U. 24 lutego 2017 r., poz.356).

Program uwzględnia koncepcję projektowania uniwersalnego oraz uwzględnia możliwość implementacji zaproponowanych rozwiązań w dowolnym środowisku. Jest poprawny pod względem merytorycznym, dydaktycznym i wychowawczym. Nie zawiera żadnych ograniczeń, barier w kontekście wdrożenia go do praktyki szkolnej i jest dostosowany do pracy z uczniami o specjalnych potrzebach edukacyjnych.

Program jest bogaty w różnorodne propozycje metod i form pracy z młodzieżą, co daje nadzieję na wykształcenie kompetentnego, odpowiednio przygotowanego i przystosowanego do życia młodego Europejczyka.

Program nauczania będzie służył nauczycielom, którzy zechcą podjąć się wdrażania konstruktywistycznych teorii do praktyki szkolnej.

BIBLIOGRAFIA

- Kupisiewicz Czesław, *Dydaktyka ogólna*, Graf Punkt Oficyna Wydawnicza, Warszawa 2000.
- Piaget Jean, *Epistemologia genetyczna*, PWN, Warszawa 1997.
- Rozporządzenie MEN z dn.14.02.2018 r w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U. z 24 lutego 2017 r., poz. 356).
- Winklewski Jan, *Nauczanie podstaw geografii*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1988.
- Winklewski Jan, *Rysunek w nauczaniu geografii*, PZWS, Warszawa 1969.
- Wuttke Gustaw, *Ćwiczenia i wycieczki terenowe w nauczaniu geografii*, PZWS, Warszawa 1957.
- Wygotski Lew Siemionowicz, *Geneza wyższych funkcji psychicznych*, [w:] Wygotski Lew Siemionowicz, *Wybrane prace psychologiczne*, Warszawa PWN, 1971.

Magdalena Jankun – magister geografii, nauczyciel dyplomowany. Od 2005 r. pracuje w Warmińsko-Mazurskim Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli w Elblągu, pełniąc funkcję konsultanta do spraw geografii i przyrody. Z edukacją związana jest od 25 lat. Trenerka, moderatorka, członkini olimpiady geograficznej etapu okręgowego. Wieloletnia egzaminatorka prac maturalnych z geografii. Publikacje:

Laboratorium geograficzne. Autorski program rozwijający kompetencje kluczowe uczniów gimnazjum, Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Warszawie.

Wykorzystanie technologii informacyjno-komunikacyjnych w edukacji geograficznej, zestaw 5, zeszyt 4, Szkoła ćwiczeń, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2017.

Trzykrotna laureatka konkursów Ośrodka Rozwoju Edukacji, Warszawa 2012: program nauczania dla III i IV etapu edukacyjnego „Geografia oknem na świat”, program nauczania dla IV etapu edukacyjnego „Bliżej świata i ludzi”, program nauczania dla IV etapu edukacyjnego „Przyroda – interdyscyplinarne spojrzenie na świat”.

Autorka 120 scenariuszy z geografii w oparciu o e-podręcznik z nowej podstawy programowej (Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2018).

Autorka programu nauczania dla II etapu edukacyjnego „Geografia kluczem do funkcjonowania w nowoczesnym świecie” (Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2018).